

tietoarkisto

| Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto | www.fsd.uta.fi | 2007

Puolivalmiste
voittaa joskus
itse tehdyn

TEEMA: Kvalitatiiviset aineistot

TIETOARKISTO

Yhteiskunta-
tieteellisen
tietoarkiston julkaisu

ISSN 1457-7682

Päätoimittaja:

Päivi Vännilä

Toimituskunta:

Helena Laaksonen
Arja Kuula
Katri Aarnio

Julkaisija:

Yhteiskunta-
tieteellinen
tietoarkisto (FSD)

Käyntiosoite:

Åkerlundinkatu 2 A 5. krs
Tampere
Puhelin
(03) 3551 8519
Faksi
(03) 3551 8520

Postiosoite:

Yhteiskunta-
tieteellinen
tietoarkisto
33014 TAMPEREEN
YLIOPISTO

Sähköposti:

fsd@uta.fi tai
etunimi.sukunimi@uta.fi

Kotisivu:

<http://www.fsd.uta.fi/>

**Tiedotus-
lehtemme
verkossa:**

[http://www.fsd.uta.fi/
tietoarkistolehti/uusin/](http://www.fsd.uta.fi/tietoarkistolehti/uusin/)

Ulkoasu:

Antti Tapola,
Vinjetti Ky

Painopaikka:

Forssan Kirjapaino Oy
Forssa 2007

YHTEISKUNTATIEEELLINEN TIETOARKISTO
FINLANDS SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA DATAAR
FINNISH SOCIAL SCIENCE DATA ARCHIVE

TEEMA: Kvalitatiivisten aineistojen arkistointi ja jatkokäyttö

Tässä lehdessä kvalitatiivisten tutkimusaineistojen kerääjät, arkistojat ja jatkokäyttäjät kertovat kokemuksistaan. Tarjolla on kotimaisia ja kansainvälisiä esimerkkejä.

HAASTATTELUT

Ari Aalto

6

SIRPA LAPPALAINEN
Tutkija kokeilee etno-
grafian arkistointia

SANNI HAVERINEN
Maaseudun naisista
arkistoiduilla aineis-
toilla kandidaatin
tutkielma

10

Liisa Salmela

12

RAIMO NIEMELÄ
Ikäihmisten mediapäivä-
kirjat kiinnostivat tutkijaa

sisältö

4

Pääkirjoitus/Ledare
Laadulliset
tutkimusaineistot/
Ta vara på kvalitativt
forskningsmaterial

18

Saksassa tutkitaan
laadullisten aineistojen
jatkokäyttöä

21

Kolumni:
Tutkimusaineistojen
kolme kohtaloa

22

Kvalitatiivisten
aineistojen käsittely
arkistossa

24

Kvantitatiivisten
aineistojen käsittely

23

Dataruutu:
Kuinka vanha
autosi on?

26

Opiskelijat iso
asiakasryhmä

27

Westermarck-seuran
gradupalkinto
Laura Peutereelle

28

Euroopan data-arkistojen
infrastruktuurihankkeelle
EU-rahoitusta

29

European Social Survey 2006:
Uutta aineistoa
hyvinvoinnin ja elämän-
kaaren tutkijoille

30

Aineistoluettelo

33

Julkaisuja arkistoiduista
aineistoista

34

Kaiken maailman arkistot

35

IASSIST-konferensseissa
uusia avauksia

HENKILÖKUNTA

Helena Laaksonen

johtaja
helena.laaksonen@uta.fi
(03) 3551 8531

Sami Borg

johtaja vv. 31.7.2008 saakka
sami.borg@uta.fi

Katri Aarnio

hallintoasiainsihteeri
katri.aarnio@uta.fi
(03) 3551 8519

Asiakaspalvelu ja aineistonkäsittely

Seppo Antikainen

tutkimusmanuenssi
seppo.antikainen@uta.fi
(03) 3551 8527

Taina Jääskeläinen

kielenkääntäjä
taina.jaaskelainen@uta.fi
(03) 3551 8804

Hannele Keckman-Koivuniemi

tietopalveluasiantuntija
vv. 31.12.2007 saakka
hannele.keckman-koivuniemi@uta.fi

Mari Kleemola

tietopalvelupäällikkö
mari.kleemola@uta.fi
(03) 3551 8528

Arja Kuula

arkistonhoitaja
arja.kuula@uta.fi
(03) 3551 8529

Tarja Uotila

asiakas- ja tietopalvelusihteeri
tarja.uotila@uta.fi
(03) 3551 8803

Päivi Vännilä

tiedottaja 31.7.2008 saakka
paivi.vannila@uta.fi
(03) 3551 8078

Tekninen tuki

Matti Heinonen

atk-erikoistutkija
matti.heinonen@uta.fi
(03) 3551 8523

Jouni Sivonen

pääsuunnittelija
jouni.sivonen@uta.fi
(03) 3551 8522

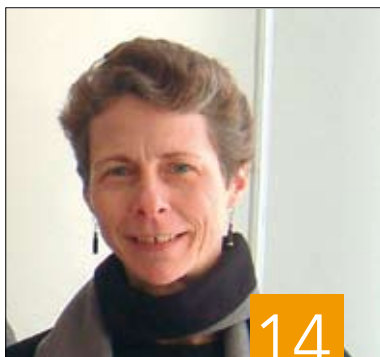
Sirkka Säynäjäkangas

atk-erikoistutkija
sirkka.saynajakangas@uta.fi
(03) 3551 8521

Verkkopalvelut

Tuomas J. Alaterä

tietoverkkoasiantuntija
tuomas.alatera@uta.fi
(03) 3551 8533

14

LIBBY BISHOP
Uusia näkökulmia ruoka-
kulttuuria käsitteleviin
aineistoihin

20

TOMÁŠ ČÍŽEK:
MEDARD opastaa tutkijoita
tiedonkeruussa

PÄÄKIRJOITUS

Helena Laaksonen
johtaja
Föreståndare
FSD

Jonne Renvall

LAADULLISET TUTKIMUSAINEISTOT TALTEEN

Laadullisia tutkimusaineistoja kerätään Suomessa yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä runsaasti. Vain murto-osa näistä aineistoista arkistoidaan. Jotkin aineistot päätyvät esimerkiksi perinnearkistoihin tai joissain harvoissa tapauksissa ainelaitosten tai tutkimusyksiköiden omiin arkistoihin. Laadullisilla aineistoilla olisi kuitenkin käyttöä sekä tutkimuksessa että opetuksessa vielä alkuperäisen tutkimusprojektin jälkeenkin. Nyt kerätty aineisto voi osoittautua jo muutamana vuoden päästä tärkeäksi lähteeksi arjen historiaa tutkittaessa.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto on arkistoinut laadullisia tutkimusaineistoja vuodesta 2003 lähtien. Toistaiseksi arkistoinne vain sähköiseen muotoon tallennettuja, tekstimuotoisia kvalitatiivisia aineistoja – ei audio-visuaalisia materiaaleja. Laajaa varantoa emme ole viidessä vuodessa saaneet kootuksi. Syytä on niin rajallisissa resursseissa kuin tutkimuskäytännöissä ja -kulttuurissakin.

Kvalitatiivisen aineiston arkistoon luovuttamista pidetään hankalampana kuin kvantitatiivisen aineiston luovuttamista. Tutkijat tuntevat pitävän tutkimusaineistoja kuin omina lapsinaan. Useimmat tutkijoista kuitenkin luottavat jälkikasvunsa päiväkodin huomaan; tutkimusaineistoja ei niin helposti anneta vieraiden hoidettaviksi, vaikka päivähoitomaksuja ei tietoarkiston palveluista kerätäkään.

Kvalitatiivisten aineistojen työstäminen arkistoitavaan muotoon vaatii nykyisellään usein paljon resursseja tietoarkistolta – tai tutkijalta. Tietoarkistossa aineistoja on esimerkiksi anonymisoitu ja tutkittavilta on kysytty jälkikäteen lupaa aineiston arkistointiin.

Monilta ongelmilta välttyttäisiin, jos tutkijat ajattelisivat aineiston elinkaarta kokonaisuudessaan jo suunnitellessaan tutkimustaan. Tilanteen helpottamiseksi tietoarkisto on ryhtynyt tuottamaan tutkijoille ja opiskelijoille ohjeita tutkimusaineistoja koskevasta tutkimusetiikasta, aineiston keruun suunnittelusta ja tutkittavien informoinnista. Ensi vuonna luvassa on vapaasti käytettävä verkko-opas tutkimusaineiston prosessointiin, dokumentointiin ja arkistointiin. Opas suunnataan sekä kvalitatiivisten että kvantitatiivisten aineistojen kerääjille.

Laadullisten aineistojen arkistoinnin ongelmista huolimatta olemme koko maailmassa yksi alan edelläkävijöistä. Ennen tietoarkistoa kvalitatiivisia tutkimusaineistoja arkistoi sähköisessä muodossa tutkimuksen ja opetuksen jatkokäyttöön Ison-Britannian Qualidata.

Tämä Tietoarkisto-lehti tarjoaa katsauksen kvalitatiivisten aineistojen arkistointiin ja käyttömahdollisuuksiin meillä ja muualla. Toivotan antoisia lukuhetkiä ja ahaa-elämyksiä!

LEDARE

TA VARA PÅ KVALITATIVT FORSKNINGSMATERIAL

Inom samhällsvetenskaperna och humaniora i Finland samlar man in mängder av kvalitativt forskningsmaterial. Bara en bråkdel av det insamlade materialet arkiveras. En del material finns i t.ex. traditionsarkiv eller i några sällsynta fall i ämnesinstitutionernas eller forskningsenheternas egna arkiv. Kvalitativt material kunde dock användas både i forskning och undervisning även efter att det ursprungliga forskningsprojektet avslutats. Det material som nu insamlats kan redan om några år visa sig vara en viktig källa när man undersöker vardagslivet och dess historia.

Det samhällsvetenskapliga dataarkivet har arkiverat kvalitativt forskningsmaterial sedan år 2003. Tills vidare arkiverar vi bara textbaserat kvalitativt material som sparats i elektronisk form - vi har inte audiovisuellt material. Under dessa fem år har vi inte lyckats samla in särskilt mycket material. Orsaken härtill finns både i de begränsade resurserna och i forskningspraxis och även i forskningskulturen.

Att överlåta kvalitativt material upplevs som svårare än att ge kvantitativt material. Forskarna tycks betrakta forskningsmaterial som sina egna barn. De flesta forskare överlåter dock sina barn till barndagvården utan större problem; forskningsmaterial ger man inte så lätt åt andra att ta hand om, även om dataarkivet inte uppstår någon dagvårdsavgift för sin service.

Att bearbeta kvalitativt material till arkiverbar form

kräver för närvarande ofta mycket resurser från dataarkivet - eller forskaren. I dataarkivet har material t.ex. anonymiserats och de som deltagit i undersökningen har i efterhand tillfrågats om tillstånd att arkivera materialet.

Man kunde undvika många problem om forskarna funderade på materialets livscykel i sin helhet redan i planeringsskedet. För att underlätta situationen har dataarkivet börjat utarbeta anvisningar för forskare och studenter angående forskningsmaterial och därmed förknippade frågor om forskningsetik, planering av materialinsamling och information till dem som berörs av undersökningen. Nästa år kommer det att finnas fritt tillgängligt en nätguide för processering, dokumentering och arkivering av forskningsmaterial. Guiden riktar sig till sådana som samlar in kvalitativt och kvantitativt material.

Trots problem med arkiveringen av kvalitativt material är vi i hela världen en av föregångarna inom området. Före dataarkivet var det Qualidata i Storbritannien som arkiverade kvalitativt forskningsmaterial i elektronisk form för att användas i forskning och undervisning.

Detta nummer av Tietoarkisto erbjuder en översikt över arkivering och användningsmöjligheter för kvalitativt forskningsmaterial både hos oss och på andra håll. Jag önskar alla givande läs- och ahaupplevelser!

Tutkija kokeilee ETNOGRAFIAN ARKISTOINTIA

Kasvatustieteen tutkija Sirpa Lappalainen on aloittamassa etnografista tutkimusta eräässä pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa. Lappalaisen tarkoituksena on seurata lähihoitajakoulutuksen aloittaneiden nuorten opintoja kolmen vuoden ajan valmistumiseen asti. Tutkimus on osa Helsingin yliopiston hanketta ”Kansalaisuus, toimijuus ja erot toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa” ja sen tausta on yhteiskuntatieteellisessä koulutustutkimuksessa.

Teksti: Laura Peutere

Airi Aalto

Sirpa Lappalainen on ryhtymässä haasteelliseen tehtävään. Hänen kokemuksensa etnografian arkistoinnista ovat arvokkaita tietoarkistolle ja varmasti myös muille tutkijoille.

Lappalainen tutkii nuorten arkea koulutuksessa. Erityisesti häntä kiinnostaa, miten kansalaisuus määrittyy koulutuksen pedagogisissa käytännöissä ja millaiset toimijuudet ovat nuorille koulutuksen puitteissa mahdollisia. Tutkimuksen taustana ovat ammatilliseen koulutukseen liittyvät koulutus- ja työvoimapolitiittiset linjaukset.

Etnografisen tutkimusotteen tapaan Lappalainen aikoo kerätä monipuolisesti erilaista aineistoa. Hän havainnoi oppilaitoksen arkea ja haastattelee opiskelijoita, opettajia ja muuta koulun henkilökuntaa.

Aikaisemmin päiväkodeissa etnografiaa tehneelle Lappalaiselle suuri ammatillinen oppilaitos on täysin uusi ja erilainen ympäristö – kokeneena tutkijana hän lähtee jälleen novisiina liikkeelle. Uutta on myös kerättävän aineiston arkistointi tietoarkistoon, minkä Lappalainen on päättänyt ottaa projektissaan huomioon alusta alkaen.

Mistä idea arkistointiin?

Arkaluonteisia ja eettisiä kysymyksiä pidetään usein laadullisten aineistojen

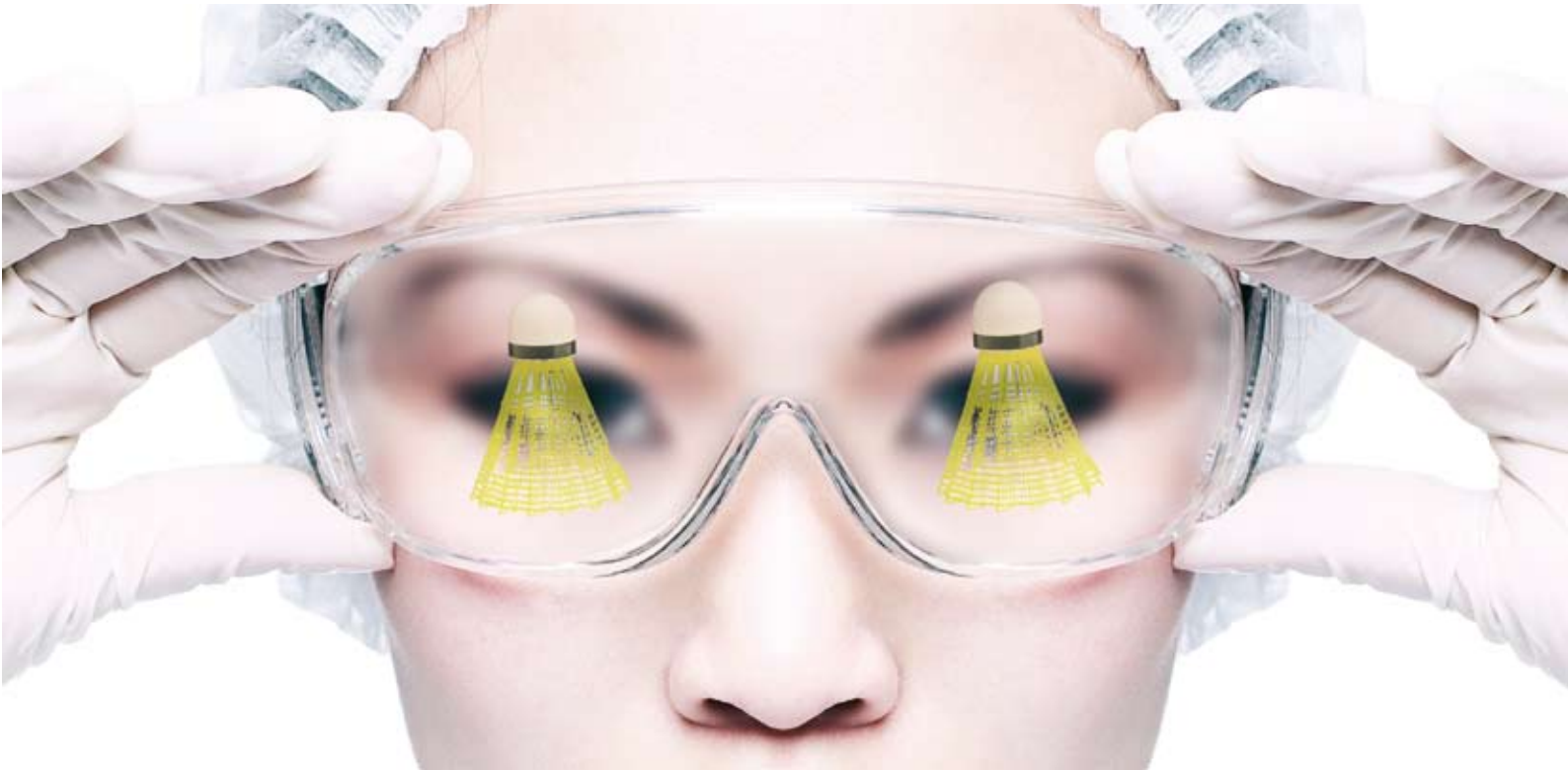
arkistoinnin ja jatkokäytön esteenä. Etnografiassa ajatusta arkistoinnista ja aineiston uudiskäytöstä on pidetty vieraina, sillä tutkimuksen teko vaatii kentällä oloa ja itse oman aineiston keräämistä. Miten Lappalainen on sitten päättänyt ryhtyä tähän lähes mahdottomalta tuntuvaan tehtävään – etnografisen aineiston arkistointiin?

Ajatus arkistoinnista syntyi Lappalaisen mukaan monien pohdintojen tuloksena. Tutkija muistelee, kuinka kerran eräs opiskelija tuli hänen puheilleen ja pyysi saada käyttää Lappalaisen vanhoja esiopetusryhmässä keräämiä kenttämuisiinpanoja proseminaarityössään.

– Etnografista ajatus tuntui silloin ihan käsittämättömältä ja epämurkavalta. Myös kollegat vierastivat ajatusta, enkä silloin antanut aineistoja opiskelijan käyttöön.

Myöhemmin asia alkoi vaivata Lappalaista. Miten paljon nähdään vaivaa yhden etnografisen aineiston keräämiseen, ja kuinka vähän kerättyä materiaalia lopulta käytetään.

– Maailmalta kantautui myös huhupuheita laadullisten aineistojen arkis-

Etnografia on menetelmä, jossa tutkija pyrkii ymmärtämään ja kuvaamaan tutkimaansa yhteisöä osallistumalla sen piiriin kuuluvien ihmisten elämään. Etnografiassa kerätään aineistoa muun muassa havainnoinnalla yhteisön toimintaa ja kirjoittamalla siitä kenttämuistiinpanoja. Seuraavassa on otteita Lappalaisen muistiinpanoista tutkimusprojektin alkuvaiheesta.

“Olin tänään iltapäivällä seuraamassa liikuntatunteja 12.30 alkaen. Aamupäivä vierähti kokouksissa, nyt on takana yhdeksän tunnin rupeama ja eilenkin meni pitkään. – –

Tuntui, että tänään pääsin ensimmäistä kertaa vähän paremmin juttusille opiskelijoiden kanssa. Kun tulin saliin niin Alisa kysyi, tulenko heidän kanssaan tunnille. Siinä vaiheessa paikalla oli ainakin Elsa, Lotta, Päivi, Alisa ja Amanda. Päivi tuli kysymään mitä teen. Hän ei ollut paikalla silloin ryhmäohjaustunnilla, kun kerroin tutkimuksestani. Kerroin, että seuraan opiskelijoiden arkea kolmen vuoden ajan ja että koulun puolesta valittiin heidän ryhmä. Lotta oli kuulolla myös ja kysyi, “oot sä koko kolme vuotta meidän kans? “Siistii”. Tuli hyvä mieli. – –

Haimme varastosta merkkitolppia, ison pallon, värimerkkejä, sulkapalloomailoja ja korillisen hernepusseja. Pikku hiljaa väkeä valui lisää tunnille. Päivi kysyi, osallistunko tunnille. Sanon, että mieli tekisi, mutta en tajunnut ottaa varusteita mukaan. Hän näyttää omia farkkujaan, hänelläkään ei siis ole. Itse asiassa varsinaisia liikuntavaatteita ei taida äkkiä katsoen olla kuin Alisalla.”

toinnista ja siitä, että rahoittajat alkavat vaatia arkistointia.

Toisaalta arkistointi arvelutti edelleen.

– Etnografiaan liittyy vahvasti se, että on itse ollut paikan päällä ja muistaa sellaisia asioita, mitä paperille ei saa ja mitä kieli ei taivu kuvaamaan. Mitä toinen tutkija voi saada irti aineistosta, jos häneltä puuttuu kaikki se kentällä ollessa saatu tieto, pohtii Lappalainen.

Tästä huolimatta tutkija päätti rohkeasti kokeilla, onko ylipäätään mahdollista tuottaa sellainen aineisto, jolla joku muukin pystyisi tekemään jotain. Hän otti yhteyttä tietoarkistoon, jossa asia otettiin ilomielin vastaan. Nyt tietoarkistossa on yhdessä Lappalaisen kanssa etukäteen suunniteltu, miten projektin aineistonkeruu kannattaa alusta lähtien toteuttaa, jotta aineiston arkistointi ja myöhempi jatkokäyttö ovat mahdollisia.

Itsesensuuria muistiinpanojen kirjaamiseen

Aikaisemmissa tutkimuksissaan Lappalainen on kerännyt aineistoa tietäen, että . . .

• • •

vain hän yksin lukee muistiinpanoja. Nyt tilanne on erilainen. Kirjoittaessaan uuden projektin ensimmäisiä kenttämuistiinpanoja Lappalainen huomasi sensuroivansa tekstiään.

– Muistin, että näitä lukee mahdollisesti joku muu ja huomasin siivoavani omaa kielenkäyttöäni. Olisin käyttänyt ronskimpaa kieltä, jos olisin kirjoittanut vain itselleni, Lappalainen nauraa.

Toisaalta tutkija arvelee, että arkistointi ei pysy mielessä joka tilanteessa, vaan saattaa välillä unohtua.

Ratkaisuja eettisiin ongelmiin

Lappalaisen aikomuksena on neuvotella arkistoinnista kentällä ensin oppilaitoksen ryhmänohjaajien kanssa.

– Kunhan pääsen heidän kanssaan keskustelemaan, uskon, ettei arkistointi ole mikään ongelma. Enemmän mietittävää se, miten kertoa 17–18-vuotiaille nuorille arkistoinnista. Miten he jaksavat kuunnella tutkijan selostuksia tärkeästä asiasta, kun päiväkodeissa koulutetut opettajatkaan eivät niitä aina jaksaneet kuunnella.

Tutkimuksen teosta kuitenkin neuvotellaan koko ajan: nuorilla ja opettajilla on mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta myös projektin myöhemmissä vaiheissa.

Kun kentälläkin asioista on saatu sovittua, mistä epämielinen tunne sitten johtuu aineiston joutuessa vieraisiin käsiin?

– Muistiinpanoihin tulee mukaan paljon sellaista, jota ei ikinä sanoisi kenellekään ääneen. Myös tunteet ovat analyttisesti kiinnostavia ja saattavat johtaa kiinnostavien kysymysten jäljille. Tunteet voivat kuitenkin olla sellaisia, joita ei rohkene tuoda julki.

Muistiinpanoja kirjatessa tutkija voi käsitellä myös kentällä koettuja draamattisia asioita, jotka eivät sinänsä ole tutkimuksen kohteena. Toisaalta kokemukset voivat vaikuttaa siihen, millä tavalla analysoi tai lukee aineistoa, tunteet kulkevat ikään kuin etnografiassa mukana.

Arkistoinnin ei kuitenkaan ole tarkoitus estää tutkijan vapautta kirjata muistiinpanojaan ja antaa tunteidensa virrata. Arkaluonteiset kohdat voidaan helposti poistaa arkistoitavasta materiaalista, varsinkin jos ne eivät sinänsä kuulu tutkimuksen ydinasioihin. Tämä onnistuu helpoiten, kun tutkija saman tien merkitsee esimerkiksi erikoismerkkillä tekstiin arkaluonteiset kohdat.

Arkistoinnista enemmän hyötyä kuin rasitusta

Tutkija ei pelkää, että arkistoinnista koituisi hänelle itselleen ylimääräistä työtä.

– Koska etnografiassa on niin paljon työtä muutenkin, tämä arkistointi ei siinä enää kauheasti tunnu, nauraa Lappalainen. Kun tuleva arkistointi on otettu huomioon alusta lähtien, ei kyseessä ole edes niin mahdoton tehtävä.

Lappalaisen keräämä aineisto on myöhemmin arvokas muille tutkijoille, sillä erilaista materiaalia kertyy monipuolisesti pitkältä aikaväliltä. Aineistoa voidaan jakaa myös eri tarkoituksiin, kuten opetukseen soveltuviin osiin.

– Asia on ok, kunhan kukaan ei väitä tekevänsä sillä uutta etnografiaa, rajaa Lappalainen.

Lappalainen toivoo, että arkistoinnista olisi hyötyä tutkimushankkeessa yleisemmin.

– Meillä on ollut mielessä ajatus hankkeen sisäisestä aineistojen yhteiskäytöstä ja toivon että saisin tästä kokeilusta välineitä siihen.

Kasvatustieteilijänä hän ajattelee asiaa myös opetuksen kehittämisen näkökulmasta. Aineistosta voisi jatkossa nimittäin olla hyötyä tutkimusmenetelmien, etenkin etnografian opettamisessa.

– Ettei seuraavan kerran tarvitsisi käännyttää opiskelijaa, joka haluaa käyttää kenttämuistiinpanojani, pelkästään siksi, että itselle tulee epämielinen olo.

- Laadullisten tutkimusaineistojen jatko- tai uudiskäyttö ei ole vielä kovin tavallista, sillä ajatusta toisen keräämän aineiston käyttämisestä vierastetaan. Uudiskäyttöä pidetään vaikeana erityisesti siksi, että jatkokäyttäjää ei voi saada tarpeeksi tietoa siitä kontekstista, jossa aineisto on alun perin kerätty. Epäillään, voiko vanhasta aineistosta muodostaa uusia tutkimuskysymyksiä. Louise Corti ja Paul Thompson kumoavat artikkelissaan vastaväitteitä esitellessään eri tapoja käyttää arkistoitua laadullisia aineistoja. Katsaus osoittaa, että laadullisia aineistoja on jo pitkään kierrätetty, tosin vain harvat tutkijat ovat tehneet näin.

Ilmiöiden kuvaaminen ja taustoittaminen

Laadulliset tutkimusaineistot soveltuvat hyvin ihmisten, ryhmien, organisaatioiden ja yhteiskuntien nykyisyyden ja menneisyyden kuvailuun ja taustoittamiseen. Esimerkiksi historioitsija David Kynaston käytti brittiläisen National Life Stories -kokoelman City Lives -haastatteluaaineistoa omassa Lontoon kaupungin historiikissaan. Paul Thompson ja Cathy Courtney olivat tämän suullisen muistitietoaaineiston ensikäyttäjää. City Lives -aineisto sisältää satoja nauhoitteita, joissa on haastateltu talouselämän keskuksesta, Lontoossa, elämäntyönsä tehneitä pankkiireita, lakimiehiä ja kauppiaita. Kynaston piti aineistoa korvaamattomana, muuta materiaalia elävöittäväksi aikalaiskertomuksena menneestä ajasta.

Myös brittiläisen Mass-Observationin arkiston 1930–1950-luvuilla kerättyjä ihmisten arkielämää kartoittavia päiväkirja-, havainnointi- ja kyselyaineistoja voi käyttää sekä historiallisena todistusaineistona että menneiden aikojen sosiaalisen, poliittisen ja kulttuurisen miljöön valottamiseen.

Samalla tavalla myös kaikki uudet aineistot muuttuvat aikanaan historial-

Teksti: Hannele Keckman-Koivuniemi ja Laura Peutere

Kvalitatiivisten tutkimusaineistojen uudiskäyttö

lisiksi ja auttavat kyseisen aikakauden kuvailemisessa.

Vertailevaa seurantaa

Kuten määrällisiä, myös laadullisia tutkimusaineistoja, voi käyttää vertailuun, esimerkiksi ajallisesti, alueellisesti tai eri kulttuurien välillä. Tästä esimerkkinä Corti ja Thompson mainitsevat muun muassa Sidney ja Beatrice Webbin tutkimuksen brittiläisen ammattiyhdistysliikkeen historiasta (1894). Tutkimuksen kenttätyömuistiinpanot ovat olleet tärkeitä vertailukohteita ja lähteitä myöhemmille aiheen tutkijoille.

Corti ja Thompson luettelevat myös tunnetuimpia esimerkkejä tutkimuksen toistamisesta. Hubert Llewellyn Smith toisti 1930-luvulla Charles Boothin vuosina 1891–1902 keräämän kuuluisan lontoolaisen köyhyyttutkimuksen keräämällä itse alkuperäistä vastaavan aineiston. Antropologi Oscar Lewis puolestaan toisti Robert Redfieldin vuonna 1930 julkaistun tutkimuksen meksikolaisesta Tepoztlánin kylästä. Vaikka tutkimuskohde oli sama, tutkimusten tulokset poikkesivat huomattavasti toisistaan.

Artikkelissa on esimerkkejä myös seurantatutkimuksista, joissa samoja vastaajia on tutkittu elämän eri vaiheissa. Esimerkiksi vuonna 1951 Sears, Maccoby ja Levin haastattelivat Bostonin alueella 5-vuotiaiden lasten äitejä vanhemmuu-

den käytännöistä. Näiden äitien lasten elämää ja aikuistumista ovat sittemmin seuranneet useat eri tutkijat. Aineisto on arkistoitu amerikkalaiseen Murrayn arkistoon.

Uusi teema ja näkökulma

Kvalitatiivisten tutkimusaineistojen jatkokäyttö mahdollistaa paitsi aineiston uudet tulkinnat, myös täysin uudet tutkimuskysymykset. Tutkija voi myös itse analysoida uudelleen omaa aineistoaan ensikäytön jälkeen, mikäli aineisto vielä vuosien jälkeen on käyttökuntoinen.

Fielding ja Fielding ovat hyödyntäneet Stan Cohenin ja Laurie Taylorin tutkimusaineistoa, joka on kerätty pitkäaikaisvangeilta erityisvartioiduista vankiloista. Uudiskäyttäjien mukaan aineiston tehokas jatkokäyttö on tarpeen erityisesti juuri silloin, kun tutkittava ryhmä on harvinainen tai muuten vaikeasti tutkijoiden tavoitettavissa.

Elaine May käytti historian alan tutkimuksessaan E. Lowell Kellyn vuosina 1935–1955 keräämää aineistoa, jossa selvitettiin avioparien persoonallisuuden kehitystä. Pitkittäisaineisto on arkistoitu Murrayn arkistoon. Kun alkuperäisessä tutkimuksessa keskityttiin psykologisten testien tulkintaan, May perehtyi aineiston avoimiin kysymyksiin, joiden vastauksissa haastateltavat kertoivat laajasti arvoistaan, urastaan, lapsistaan ja

valinnoistaan elämässä. Tutkimuksessaan May selvitti kylmän sodan vaikutuksia perhe-elämään ja kyseenalaisti vallitsevia käsityksiä 1950-luvun onnellisesta perheidyllistä.

Tutkimusmenetelmiä kehitetään

Arkistoituja aineistoja voidaan käyttää myös uuden tutkimuksen suunnittelussa tai menetelmän kehittämisessä. Aineistojen avulla voidaan esimerkiksi tarkastella, miten erilaiset tavat kerätä tietoa ovat aikaisemmissa tutkimuksissa toimineet. Aineistojen arkistointi mahdollistaa myös tutkimuksen toistamisen, vaikkakaan laadullista tutkimusta ei ole koskaan mahdollista toteuttaa aivan samanlaisena.

Laadullisista arkistoiduista aineistoista on apua niin tieteenalan sisällön kuin tutkimusmenetelmienkin opetuksessa. Esimerkkinä Corti ja Thompson mainitsevat Peter Townsandin aineiston, joka kuvaa työläisten asumisoloja vuosina 1885–1962 Lontoossa. Qualidataan arkistoitua aineistoa voidaan käyttää esimerkiksi sosiaalisten muutosten opiskelussa. Lisäksi aito aineisto tarjoaa mahdollisuuden tutustua alkuperäisessä tutkimuksessa käytettyihin menetelmiin ja niillä saatuihin tuloksiin sekä pohtia, millä muilla tavoilla samaa aihetta olisi voinut lähestyä.

Laadullisia arkistoituja aineistoja on mahdollista käyttää uudelleen vähintään yhtä monipuolisesti kuin kvantitatiivisiakin. Uudiskäytön ei tarvitse rajoittua saman tieteenalan tutkimuksiin, vaan tuoreita näkökulmia aineistoon voi löytyä juuri eri tieteenaloilta. Arkistoidut aineistot voivat auttaa tutustumaan oman tutkimuksen kontekstiin entistä paremmin.

Lähde: Corti, Louise & Thompson, Paul (2007). Secondary analysis of archived data. Teoksessa: Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.) *Qualitative Research Practice*. London: Sage, 297–313.

Maaseudun naisista

Arkistoidulla aineistolla kandidaatin tutkielma

Viime syksynä Tampereen yliopiston opiskelijan Sanni Haverisen piti sosiologian opinnoissa alkaa tehdä kandidaatin tutkielmaa. Hän oli juuri työskennellyt kesän Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston harjoittelijana ja kesän aikana hän oli päättänyt hyödyntää arkiston palveluita myös omissa opinnoissaan.

– Minulla ei kuitenkaan ollut mitään yksityiskohtaista tutkimuskysymystä mielessäni, mikä olikin oikeastaan vain hyvä asia. Nykyään nimittäin arkistoitujen aineistojen – ainakaan kvalitatiivisten – määrä ei ole vielä niin suuri, että sopivia aineistoja löytyisi ihan jokaiseen tutkimuskysymykseen, Sanni Haverinen toteaa.

Sanni Haverisella oli mielessään muuttamia häntä itseään kiinnostavia teemoja. Hän piti kuitenkin mielensä avoimena ja lähti miettimään tarkempaa tutkimuskysymystä sen perusteella, minkälaisia aineistoja ylipäätään oli tarjolla.

Yksi Sanni Haverisen mielessä pyöri- neistä kiinnostavista teemoista oli sukupuolittunut työn ja perheen yhteensovittaminen lapsiperheissä. Lopulta hän päätyi käyttämään Riitta Högbäckin keräämää Maaseudun naisten elämänmuodot -haastatteluaineistoa, koska siinä käsiteltiin laajasti maaseudulla asuvien naisten arkielämää – myös työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä käytäntöjä. Sanni Haverinen selvitti tutkimuksessaan, miten maaseudun naiset puhuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvistä arkisista käytännöistä.

Lisää aikaa analysointiin

– Arkistoidun kvalitatiivisen aineiston käyttäminen herätti minussa ristiriitaisia tunteita. Muiden seminaarilaisten tuskaillessa aineistonkeruun kanssa, tunsin itseni välillä todella laiskaksi. En joutu-

nut käymään läpi aikaa vievää prosessia, jossa haastateltavat ensin hankitaan, sitten heitä haastatellaan ja lopuksi tietysti haastattelut vielä litteroidaan. Työtähän valmiin aineiston käyttäminen vähentää siis huomattavasti, mikä sai minut pohtimaan hiukan huonoa omaatuntoa. Totteen kuitenkin, että aineiston keruusta säästyneen ajan voi sitten kuluttaa aineiston tarkempaan analysointiin.

Sanni Haverinen muistuttaa lisäksi, että arkistoituu haastatteluaineistoon tutustumiseen on varattava mahdollisesti enemmän aikaa kuin itse tehtyihin haastatteluihin perehtymiseen. Haastattellessahan saa jo alustavan kokonaiskuvan haastattelun sisällöstä.

Toisaalta Sanni Haverinen koki huonoksi puoleksi sen, ettei arkistoitua aineistoa käyttäessä saa harjoitusta aineiston keruusta. Toisaalta harvalla opiske-

lijalla on kuitenkaan mahdollisuutta lähteä toteuttamaan haastatteluja omaa asuinpaikkakuntaa kauemmaksi. Sanni Haverisen käyttämä aineisto sen sijaan sisälsi haastatteluja eri puolilla Suomea asuvilta naisilta, mikä lisäsi mukavasti aineiston monipuolisuutta.

Uusia näkökulmia vanhaan aineistoon

Tutkimussuunnitelman tekemisen jälkeen Sanni Haverinen alkoi tutustua huolellisesti aineistosta tehtyyn alku- peräiseen väitöstutkimukseen. Silloin hänelle iski pieni paniikki. Hän mietti, saisiko aineistosta enää mitään uutta ja mielenkiintoista irti. Hän rauhoittui kuitenkin siinä vaiheessa, kun rupesi tutustumaan paremmin varsinaiseen aineistoon. Hänen oli todettava, että alkuperäisessä tutkimuksessa ei oltu hyö-

Lisätietoja:

- *FSD2016 Maaseudun naisten elämänmuodot -haastatteluaineisto tietoarkistossa*, <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2016/>
- *Högbäck, Riitta (2003) Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.*
- *Haverinen, Sanni (2007) "Äiti tekee, kun äiti on". Maaseudun naisten tulkintarepertuaarit työn ja perheen yhteensovittamisesta. Kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto. Luettavissa keväeseen 2008 asti netissä: <http://www.uta.fi/laitokset/sosio/julkaisut/kanditutkielmat/SanniHaverinen.pdf>*

dynnetty aineistosta läheskään kaikkea tutkimisen arvoista.

Aineiston analyysivaiheessa Sanni Haverinen ei enää lukenut alkuperäistä tutkimusta lähes ollenkaan, jotteivät siinä esitetyt tulkinnat kahlitsisi omia ajatuksia. Vielä analyysin valmistuttua hän kuitenkin palasi alkuperäiseen tutkimukseen ja varmisti, ettei oma analyysi olisi vain alkuperäisten tutkimustulosten toisintoa.

Analyysimenetelmät jo itsessään ohjaavat tutkimusta erilaisiin näkökulmiin. Sanni Haverinen käytti diskurssianalyysiä. Se oli hyvin erilainen kuin alkuperäisessä tutkimuksessa hyödynnetty elämänmuotoanalyysi.

– Luulen, että pystyin myös helpommin kiinnittämään huomiota haastattelijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen näin ulkopuolisena tarkastelijana, kuin jos olisin itse ollut haastattelijana.

Tuloksena liuta tulkintarepertuaareja

Analyysin tuloksena Sanni Haverisella on nyt valmiina kandidaatin tutkielma ”Äiti tekee, kun äiti on. Maaseudun naisten tulkintarepertuaarit työn ja perheen yhteensovittamisesta”.

– Aineistosta kävi hyvin ilmi, että maaseudun naisilla on todella monia mahdollisia tapoja kertoa työn ja perheen yhteensovittamisesta – niin yksilö- kuin perhekeskeisiäkin – ja he voivat kaiken lisäksi yhdistellä näitä eri puhetapoja hyvin joustavasti omissa selonteissaan.

– Erityisen mielenkiintoista aineistossa oli työnjaon sukupuolittuneisuutta ja tasa-arvoisuutta reflektoivan puheen yleisyys. Nähdäkseni sukupuolen reflektointia tukemalla – esimerkiksi tekemällä sukupuolittuneita ilmiöitä näkyviksi – voitaisiin myös yhteiskunnallisella tasolla helpottaa rakentavien puhetapojen muuttumista tasa-arvoisemmiksi käytännön teoksi.

FT Raimo Niemelä voisi ajatella luovuttavansa tutkimusaineistoa tietoarkistoon joskus myöhemmin. "Tulevat tutkijat pääsisivät kurkistamaan, millaista elo oli joskus 2000-luvun alussa."

Liisa Salmela

IKÄIHMISTEN MEDIA- PÄIVÄKIRJAT

kiinnostivat tutkijaa

Lähes kaikki ikäihmiset ovat päivittäin tekemisissä median kanssa. Tiedotusvälineet rytmittävät ja raamittavat ikäihmisten arkista olemista ja tekemistä. Koska eläkkeellä ajankäyttö voi olla vapaata, kotona päivän kulku useimmiten alkaa ja päättyy median parissa.

Teksti: Päivi Vännilä

Oululainen FT Raimo Niemelä toteaa, että suomalaisille kotiin kannettu sanomalehti on aamun avaus, mutta jo valinta aamutelevision katselun ja radion kuuntelun välillä jakaa mielipiteitä. Hänen mukaansa myös ikääntyneillä mediarepertuaarit ovat varsin yksilöllisiä. Tyypillistä on oman paikkakunnan ja synnyinseudun asioiden seuraaminen eri viestimistä.

Raimo Niemelä väitteli Oulun yliopistossa vuonna 2006. Hänen aiheenaan oli "Ikääntyneiden informaatiokäyttäytyminen. Laadullinen tutkimus arkielämän informaatiokäytännöistä ja toimintaan aktivoitumisesta". Niemelä käytti tutkimusaineistonaan esimerkiksi

tietoarkiston välittämiä, valikoituja 308 mediapäiväkirjaa "Yksi päivä mediaa" (FSD 1306) vuodelta 2001. Laadullisen aineiston hän keräsi 319 suomalaiselta. Pitkittäistutkimus kohdistui yhteen opettajaeläkeläisten ryhmään vuosina 2001 ja 2004. Menetelminä olivat haastattelu, kyselyt, lauseentäydennystehtävät ja itsearviointitehtävät.

Median käyttö kovin sosiaalista

– Median käyttö liittyy parisuhteen ruutiineihin aivan olennaisesti. Voisi melkein sanoa, että yksilön asemesta olisi tutkittava ikääntyneiden avioparien suhdetta mediaan.

Naapureiden ja tuttavien kanssa ikäih-

miset vaihtavat, lainaavat ja kierrättävät aineistoa. Muita yhteisöllisiä käytäntöjä ovat muiden muassa erilaisiin kyselyihin ja kilpailuihin vastaaminen, osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun, ohjelmien tallentaminen ystäville, lapsille ja lapsenlapsille sekä uudempana esimerkiksi nettikeskustelut.

– Ajankohtaisia asioita, etenkin paikallisuutisia, seurataan tarkasti. Muista aiheista terveys ja hyvinvointi ovat ykkösenä. Vuosikymmeniä jatkuneet mielenkiinnon kohteet eivät laukea eläkkeellä oltaessakaan, ja kouluttautuneet ikäihmiset seuraavat oman työalansa kehitystä vielä harmaina panttereina. Raimo Niemelä tutki niin sanottua kolmatta

ikä eläneitä ihmisiä, ja hän toteakin, että vanhimpien ikääntyneiden, "the oldest old" -ryhmän, kohdalla asia voi olla toisin.

Raimo Niemelän mukaan arkinen mediankäyttö voi olla osa onnistuvaa vanhenemista. Aktiivinen elämänote ilmenee avoimen kriittisenä suhteena mediaan. Onnistuva vanheneminen edellyttää kykyä säädellä omaa mediankäyttöä. Valintojen teko on keskeistä.

Mediankäyttö

– osa onnistuvaa vanhenemista

– Muutamat tutkituista kokivat esimerkiksi televisiosta luopumisen lisäävän heidän psyykkistä hyvinvointiaan. Virkistys ja virikkeet tulivat heille radion, lehtien ja kirjallisuuden kautta. Iltaisin saatettiin käydä vieraisilla aiempaa useammin. Monet niistä, jotka valittelivat

tapaansa iltaisin "lösähtää" television eteen, eivät olleet tehneet tietoisia katsomisspäätöksiä.

Toimintaan aktivoiva mediankäyttö liittyy ikäihmisten päiväohjelman jäsentymiseen, ravintoon, liikuntaan ja terveyteen, kielitaidon ylläpitoon, hiljentymiseen, taloudelliseen toimintaan sekä sisustamiseen ja puutarhan hoitoon.

– Ikääntyneiden psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin vuoksi median tulee aktiivisesti kehittää formaatteja, joissa kenties viihteellisinkin keinoin annetaan virikkeitä oman hyvinvoinnin edistämiseen.

Tietoviihde ei tietenkään korvaa asijournalismia, mutta vetoamalla ikäihmisiin emotionaalisesti palkitsevalla viestinnällä voidaan Raimo Niemelän mukaan tehdä esimerkiksi kansantervedellisesti merkittäviä avauksia.

Ikäihmiset haluavat antaa palautetta

– Ikääntyneillä on aikaa osallistua. Heistä jotkut vastaavat jopa säännöllisesti nettikyselyihin. Oma kanta ja kiteytyneet vakaumus halutaan tehdä tiettäväksi. Ikäihmiset kunnostautuvat myös ohjelmapalautteen antajina ja yleisönosastokirjoittajina.

Entistä enemmän kiinnostavaa aihetta seurataan viestimestä toiseen: sanomalehdestä tai televisio-ohjelmasta saadaan vinkki hakeutua nettisivustoille. Ikäihmiset toimivat tässäkin niin kuin muunkin ikäiset.

Radiosta tuli vinkki tutkimusaineistosta

Raimo Niemelä hyötyi tutkimusta tehdessään itsekin mediasta. Hän kuuli sattumalta, kun radiossa haastateltiin "Yksi päivä mediaa" -teoksen toimittajaa. Hän otti yhteyttä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan ja tutustui fyysisen keruuaineistoon, joka muodostuu ihmisten lähettämistä teksteistä.

– Alustava tutustuminen mediapäiväkirjoihin oli yksi tutkimuksen jännittävimmistä vaiheista. Onnekasta asiassa

oli se, että aineisto oli valmiiksi saatettu digitaaliseen muotoon.

Tutkimukseen valikoitui syntymävuoden mukaan 308 mediapäiväkirjaa aineistosta, jossa niitä on kaikkiaan yli 1500. Näin Raimo Niemelä saattoi melko laajalla laadullisella aineistolla koetella ja validoida tutkimusprosessissa pienemmällä aineistolla saamiaan tuloksia.

– Mediapäiväkirjojen aineisto on keskeinen osa erilaisten aineistojen, tutkijoiden, teorioiden, tutkimusmenetelmien, analyysien ja tieteenalojen yhdistämistä tutkimuksen kokonaisuudessa.

– Muilla menetelmillä saamani tulokset ja informaatiotutkimukseen soveltamani toimintaan aktivoitumisen käsite syvenivät, mutta ne tulivat myös kriittiseen tarkasteluun mediapäiväkirjojen avulla.

Muutamat mediapäiväkirjat olivat pintapuolisia valmiin ja Raimo Niemelän tutkimuksen kannalta osittain turhan väljän tehtävänannon takia. Tutkimuksen aikana kävi ilmi, että osa kirjoittajista oli toteuttanut mediapäiväkirjan ilmeisesti luvutun palkinnon toivossa. Raimo Niemelä toteaa, että mukana oli aiheen vierestä tuotettua poliittista ja uskonnollista paatostakin.

– Metodiset haasteet liittyivät monimenetelmäiseen tutkimusasetelmaan, eivät sinänsä tietoarkistosta saamaani materiaaliin.

Raimo Niemelä on väitellyt informaatiotutkimuksesta vuonna 2006. Hän toimi tutkijana Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitoksessa 2003-2006. Nykyään hän työskentelee Kastellin lukion psykologian lehtorina ja Oulun yliopiston sivutoimisena tuntiopettajana sekä post doc -tutkijana Oulun yliopistossa. Tietokirjailijana hän on julkaissut yhdessä Karraschin, Lindblom-Ylänteen, Päivänsalon ja Tynjälän kanssa PS Lukion psykologia 1-5 -kirjasarjan.

Uusia näkökulmia ruokakulttuuria käsitteleviin aineistoihin

Qualidatan päällikkö Libby Bishop on tutkinut britannialaisen ruokailukulttuurin muutosta. Arkipäivässä muutos näkyy valmisruokien ja puolivalmisteiden valtavana tarjontana. Lisäksi perheet eivät enää välttämättä kooonnu yhteiselle illalliselle. Yhtenä mahdollisena selityksenä muutokselle on esitetty neoliberalismin vuoksi korostunutta yksilöllisen valinnan mahdollisuuksien lisääntymistä. Siitä kertoo myös Bishopin tutkimuksen nimi "Convenience food and choice".

Teksti: Arja Kuula

■ Analysoimalla kahta arkistoaineistoa Libby Bishop halusi tutkia, mistä nykyiset valmisruokiin liitetyt tulkinnat ja uskomukset kumpuavat. Toinen aineisto oli Mildred Blaxterin 1970-luvun lopulla keräämä Äidit ja tyttäret (Blaxter 2004), joka koostuu isoäitien haastatteluista. Haastattelujen teemoja ovat olleet sukupolvien väliset suhteet sekä haastateltavien ja heidän perheenjäsentensä terveys. Alkuperäisen tutkimuksen tavoitteena oli analysoida köyhyyden siirtymistä sukupolvelta toiselle.

Toinen Bishopin käyttämä arkistoaineisto oli Paul Thompsonin ja Trevor Lummissin 1970-luvulla keräämät hyvin laajat haastattelut arkistonimellä Perhe- ja työelämä ennen vuotta 1918 (Thompson 2005). Alkuperäisessä tutkimuksessa analysoitiin luokkarakenteen muutosta.

– Tutkin, miten vanhoissa haastatteluissa puhutaan ruoasta, perheen yhteisistä ruokailuista ja puolivalmisteista tai pitkälle jalostetuista ruokavalmisteista. Alkuperäisten tutkimusten kohteena eivät olleet ruokaan liittyvät teemat, mutta haastatteluissa yhtä kaikki puhuttiin myös ruoasta.

Libby Bishop kirkastaa yhdeksi arkistoaineistojen käytön olennaiseksi piirteeksi mahdollisuuden löytää alkuperäisestä tutkimuksesta poikkeava, täysin uusi näkökulma ja tutkimusaihe.

Kiinnostus heräsi arkistoinnin yhteydessä

Libby Bishop muutti Yhdysvalloista Isoon-Britanniaan 2003 tultuaan valituksi kakkosjohtajaksi laadullisia aineistoja arkistoiwaan ESDS Qualidataan. Muutto mantereelta toiselle herätti kiinnostuksen ruokakulttuuriin.

Aluksi tuntui siltä, että ruokakaupoista oli vaikeaa löytää mitään muuta kuin suuret valikoimat valmisruokia.

Lopullisen sysäyksen tutkimukselle antoi kuitenkin Äidit ja tyttäret -aineiston arkistointiprosessi.

– Tutustuessani aineistoon kiinnitin huomiota haastatteluissa toistuviin mainintoihin säilykkeitä, Libby Bishop toteaa.

Koska myös Thompsonin ja Lummissin aineisto sisälsi hyvin paljon haastateltavien kuvauksia perheidensä ruokailutottumuksista ja käytännöistä, siitä tuli luontevasti toinen tutkimuksen pääaineisto.

Tutustuttuaan aineistoihin tarkemmin konkreettiset kysymykset alkoivat muotoutua Libby Bishopin ajatuksissa. Hän etsi aineistoista vastauksia muiden muassa kysymyksiin: millaisia asenteita valmisruokiin haastateltavat esittävät, esitetäänkö valmisruoan käyttö tuomitavana, millaisissa tilanteissa valmisruokien käyttö ilmaistaan hyväksyttävänä ja mitä syitä valmisruokien käytölle annetaan.

Koska Thompsonin ja Lummissin aineisto sisälsi satoja haastatteluja, Libby Bishop pystyi tarkastelemaan iän, sukupuolen ja yhteiskuntaluokan merkitystä haastateltavan vastauksissa.

Tutkimuksen mukaan valmisruokiin on liitetty negatiivisia merkityksiä jo pitkään ja esimerkiksi 1970-luvulla haastatellut naiset ovat selittäneet erikseen perusteluita säilykeruoan käytölle. Tuolloin itse tehdyn ruoan paremmuus on perusteltu lyhyesti vain maininnalla siitä, että kotona alusta loppuun valmistettu ruoka on aina parempaa. Kyseessä on ollut haastatteluissa itsestäänselvyys, jonka haastattelun molemmat osapuolet ovat hyväksyneet.

Kotiruoan paremmuutta ei 1970-luvulla perusteltu ravintoarvoilla tai terveellisyteen vetoamalla, kuten 1980- ja erityisesti 1990-luvulla. Isoäitien puheessa korostuivat sen sijaan perinteet, taloudellisuus ja huolenpito. Nykyisin valmisruokamainoksissa korostetaan monipuolisuutta, vaihtelevuutta, helpoutta ja vapautta eikä valmisruokia käyttävien tarvitse koota puolusteleuvia selityksiä valinnoilleen (tarkemmin Bishop 2007).

Myös uusiokäytön metodologia kiinnostaa

Ruokakulttuurin ohella Libby Bishop oli kiinnostunut arkistoaineistojen uusiokäytön metodologiasta. Tutkimusprosessin aikana hän pohti, mitä eroa on itse kerättyä aineistoa käyttävällä primaaritutkimuksella ja sekundaaritutkimuksella eli valmiin arkistoaineiston analyysillä. Aiemmissä tutkimuksissaan Bishop oli käyttänyt ensisijaisesti itse keräämiään aineistoja.

– Käytin tutkimuksessa apuna laadullisten aineistojen käsittelyyn tarkoitettua tietokoneohjelmaa. Suuren aineiston käsittelyssä tietotekniikasta oli huomattavaa apua. Silti molempiin aineistoihin oli ensin tutustuttava lukemalla useita yksittäisiä haastatteluja alusta loppuun. Vasta sen jälkeen pystyin päättämään, mitkä haastattelijan kysymykset todennäköisimmin nostavat keskusteluun ruokaan liittyvät asiat.

Itse kerätyn aineiston ja arkistoaineiston käytön keskeisin ero on tutkijan ja tutkittavan välisessä suhteessa. Itse aineistonsa keränneellä tutkijalla on aineistotallenteiden ja omien muistiinpanojen lisäksi muistoja, mielikuvia ja tunteita, jotka aineistoa tutkiskellessa voivat palautua mieleen. Arkistoaineiston käyttäjällä näitä muistoja ei ole. Tässä suhteessa alkuperäisellä tutkijalla on paremmat resurssit kontekstoida aineistoa. Muutoin molemmat ovat samassa tilanteessa: analyysi on tehtävä olemassa olevalla aineistolla, joka useimmiten tarkoittaa transkriptioita.

Arkistoaineistojen käyttöön kriittisesti suhtautuvat tutkijat korostavat usein kontekstin tuntemuksen tärkeyttä aineiston ymmärtämisen ja analyysin ehtona. Kontekstitiedot ovat myös Libby Bishopin mielestä tärkeitä. Hänen käyttämistään arkistoaineistoista on olemassa paljon dokumentaatiota ja jopa alkuperäistutkijoiden haastattelut litteroituina.

Libby Bishop pohti paljon isoäitien haastattelutilannetta. Siinä akateemi-

Libby Bishop työskentelee päällikkönä Qualidatassa, joka on laadullisten aineistojen arkistointiin keskittynyt yksikkö Isossa-Britanniassa.

Rikollisuus ja terveys Qualidatassa erityisen mielenkiinnon kohteina

Qualidata perustettiin 1994 Essexin yliopiston sosiologian laitoksen yhteyteen. Tuolloin sen päätehtävä oli kartoittaa klassisiksi määriteltyjen tutkimusten laadullisten aineistojen sijainti ja kunto sekä laatia aineistojen pelastussuunnitelmat. Tärkeitä aineistoja saatiinkin asianmukaisesti arkistoiduksi, varhaisimmat 1950-luvulta. Esimerkiksi Peter Townsandin, Paul Thompsonin, Frank Becchoferin ja Mildred Blaxterin aineistot saatiin pelastetuksi ja ne ovat sittemmin olleet hyvin aktiivisessa jatkokäytössä.

Vuonna 2001 Qualidata siirtyi Ison-Britannian kvantitatiivisten aineistojen tietoarkiston (UKDA) yhteyteen. Viime vuodet Qualidatassa onkin keskitytty elektronisten laadullisten aineistojen arkistointiin ja jatkokäytön edistämiseen.

Qualidatassa työskentelee yhdeksän henkilöä, joista osa tekee töitä niin kvantitatiivisten kuin kvalitatiivistenkin aineistojen parissa. Arkistonhoitaja John Southall kertoo, että sähköisessä muodossa tilattavia aineistoja on kokoluokassa tätä nykyä 113. Kaikki tutkimusteemat kiinnostavat jatkokäyttäjää, joskin hivenen muita enemmän tilataan rikollisuutta ja terveyttä käsitteleviä aineistoja. Aineistojen tilaajat ovat tutkijoita sekä jatko- ja perusopiskelijoita.

Arkistoaineistoja käytetään Isossa-Britanniassa apuna uuden tutkimuksen suunnittelussa, vertailuaineistoina ja menetelmäopetuksessa.

- Nykyisin tutkijat ovat yhä enemmän ryhtyneet toteuttamaan tutkimuksia, joissa tavoitellaan pitkäikäisyyttä tai ajallista vertailuasetelmaa.

- Esimerkiksi uuden tutkimuksen aineisto kootaan samalta maantieteelliseltä alueelta ja samankaltaiselta kohdejoukosta kuin arkistoaineisto on aikoinaan kerätty, selittää John Southall.

set haastattelijanaiset ovat haastatelleet köyhiä, iäkkäitä naisia. Haastateltavat ovat mitä todennäköisimmin mieltäneet tutkijat enemmän sosiaalityöntekijöiksi kuin tutkijoiksi ja sen mahdollinen vaikutus haastattelujen sisältöön on syytä ottaa huomioon.

Omaehtainen kokemus parantaa yhteistyötä

Vaikka arkistoaineiston tuottamisen alkuperäinen konteksti on tärkeä, Libby Bishopin mielestä jokaiselle uudelle tutkimukselle täytyy luoda oma kontekstinsa. Aineiston alkuperäisten kontekstitietojen ohella olennaista on kuvata tutkimuksen lähtökohtana oleva nykyinen kulttuurinen ympäristö ja se ajatusmaailma, josta tutkimuskysymykset kumpuavat.

Libby Bishopin mukaan tietoarkistoaammattilaisen on hyvä tehdä välillä myös itse tutkimusta arkistoaineistoilla. Se antaa paremmat edellytykset keskustella tutkijoiden kanssa arkistointiin ja aineistojen jatko- ja uusiokäyttöön liittyvistä asioista.

Lähteet:

BISHOP, L. (2006) 'A proposal for archiving context for secondary analysis', *Methodological Innovations Online* [Online], 1(2). Available: <http://sirius.soc.plymouth.ac.uk/~andyp/viewarticle.php?id=26>.

BISHOP, L. (May 2007) 'A Reflexive Account of Reusing Qualitative Data: Beyond primary/secondary dualism', *Sociological Research Online* [Online], Special Section on Reusing Qualitative Data, 12(3). Available at: <http://www.socresonline.org.uk/12/3/2.html>.

BLAXTER, M., (2004) *Mothers and Daughters: Accounts of Health in the Grandmother Generation, 1945-1978* [computer file]. Colchester, Essex: UK Data Archive [distributor], July. SN: 4943.

THOMPSON, P. and Lummis, T., *Family Life and Work Experience Before 1918, 1870-1973* [computer file]. 5th Edition. Colchester, Essex: UK Data Archive [distributor], April 2005. SN: 2000.

Saksassa tutkitaan laadullisten aineistojen jatkokäyttöä

Vaikka kvantitatiivisia aineistoja käytetään paljon, myös laadulliset menetelmät hyväksytään nykyisin Saksassa sosiaalitutkimuksen ytimeen. Tämä näkyy myös aineistojen määrän kasvuna. SOFIS-tietokanta (social science research information system) sisältää tiedot meneillään olevista ja päättyneistä tutkimuksista Sveitsissä, Itävallassa ja Saksassa. Sen mukaan esimerkiksi vuosien 1984 ja 2003 välisenä aikana käynnistettiin noin 18 000 tutkimusprojektia, joissa käytettiin kvalitatiivisia menetelmiä.

Teksti: Arja Kuula

– Voi vain kuvitella, mikä määrä aineistoja tutkimuksissa on kerätty, kertoo **Irena Medjedovic**.

Medjedovic tekee väitöskirjaansa laadullisten aineistojen jatkokäytöstä ja näkee tutkimusaiheensa erityisen tärkeäksi juuri Saksassa.

– Laadullisten aineistojen jatko- tai uusiokäytöstä ei olla toistaiseksi keskusteltu Saksan tiedeyhteisössä. Menetelmäkirjoista aiheen käsittelyä saa turhaan etsiä.

– Esimerkiksi laadulliset haastatteluaineistot ovat niin rikkaita, ettei mikään tutkimus voi niitä loppuun kaluta.

Aineistona kvantia ja kvalia

Medjedovic käsittelee tutkimuksessaan laadullisen haastatteluaineiston uusiokäytön metodologisia ja eettisiä kysymyksiä. Hänellä on käytössään laadullista tutkimusta tekeville sosiaalitieteilijöille suunnattu Archiv für Lebenslaufforschung'in ja Saksan tietoarkiston (ZA) keräämä kyselyaineisto (n=430) ja laadullinen haastatteluaineisto (n=36).

Molemmissa aineistoissa käsitellään kokemuksia ja ajatuksia laadullisen aineiston jatkokäytöstä, sen eduista ja ongelmista. Lisäksi tutkijoilta on kysytty suhtautumista aineistojen arkistointiin.

Toisten keräämät aineistot kiinnostavat

Tutkijat näkevät aineistojen jatkokäytössä monia myönteisiä mahdollisuuksia. Aikaisempien tutkimusten haastatteluihin tutustuminen voi auttaa oman tutkimusaineiston suunnittelussa. Haastatteluvilla oli tästä kokemuksiakin.

Yksi Medjedovicin haastateltavista oli kertonut, kuinka hän sai itse keräämänsä aineiston rinnalle samaa aihepiiriä käsittelevän, mutta erilaiselle kohdejoukolla suunnatun toisen tutkijan laadullisen aineiston. Riittävän vankka empiirinen pohja oli tehnyt mahdolliseksi teoreettisten käsitteiden ja typologioiden kehittämisen tavalla, joka ei olisi onnistunut yksin omalla aineistolla.

– Aineistojen yhdistäminen ja rinnakkaiskäyttö tuntuu tutkijoista erityisen houkuttelevalta osin siksi, että sen avulla

Elämäkertatutkimuksen arkisto

Irena Medjedovic tekee väitöstutkimustaan Bremeinin yliopiston sosiaalitieteiden tohtorikoulussa. Tohtorikoulun yhteydessä toimii laadullisia tutkimusaineistoja arkistoiva yksikkö Archiv für Lebenslaufforschung/Archive for Life Course Research (ALLF).

Yksikön noin 700 litteroitua ja anonymisoitua laadullista haastattelua on kerätty pitkittäistutkimuksessa 'Status Passages and Risks in the Life Course' vuosina 1988-2001. ALLF pyrkii laajentamaan palvelujaan ja tähtää Saksan kansalliseksi, laadullisia aineistoja arkistoivaksi yksiköksi.

voi väistää joitain yleistettävyyden ongelmia. Useinhan laadullisen tutkimuksen mielletään antavan vain rajallisia ja paikallisia tulkintoja.

– Tutkijat korostavat myös tiedon kumuloitumista. Kun tutkimusaineistot jäävät vain kertakäyttöisiksi, ei menetä ainoastaan aineistoihin investoituja taloudellisia resursseja. Samalla voi hävitä myös kulttuurisesti ja historiallisesti ainutlaatuista tietoa.

Vakiintumattomat käytännöt kompastuskivenä

Medjedovicin haastattelemat tutkijat näkivät aineistojen jatko- ja uusiokäytön ongelmina käytännön seikat. Kun vanhojen tutkimusten arkistointia ei alun alkaen ole suunniteltu, aineistojen järjestämistä muiden tutkijoiden käyttöön pidettiin työläänä. Vaikka aineistotiedostot löytyisivät, niiden yhteyteen täytyisi lisätä taustatietoja ja sisällöllistä informaatiota, jotta niitä ylipäätään voisi joku ulkopuolinen käyttää.

– Myös tutkittaville annetut sitoumukset ovat usein este tai vähintään yksi lisämurteita aineiston valmistamisessa kellovälliseksi jatkokäyttöön.

– Aineiston anonymisointi jälkikäteen on hyvin työlästä ja tutkijat ovat usein täysin työllistettyjä aina kulloinkin meillä olevassa tutkimuksessaan.

Laadullisten aineistojen jatko- ja uusiokäyttö herättää myös epäilyksiä. Osa tutkijoista kertoo aineistojensa nojautuvan olennaisesti tutkijan ja tutkittavan väliseen henkilökohtaiseen suhteeseen.

– Heidän näkökulmastaan aineiston uusiokäyttö ei ole ainoastaan eettinen, vaan myös metodologinen ongelma: kukaan ulkopuolinen ei voi ymmärtää aineistoa.

– Toivon, että tutkimukseni tuo kaivattua lisävalaistusta aihepiiristä. Pitkälle punnittu tieto eettisistä ja metodologisista kysymyksistä voi auttaa enakkoluulojen murtamisessa paremmin kuin pelkkä suostuttelu ja vakuuttelu. Lisäksi tietysti kaivataan onnistuneita tutkimus- ja menetelmäesimerkkejä aineistojen uusiokäytöstä.

Hyväkään idea ei realisoidu käytäntöön, jos sen tueksi ei ole riittävästi ohjeita ja hallittua tuki-infrastruktuuria. Tähän tarvitaan tutkimuspoliittisia ratkaisuja ja rahoitusta.

Medard opastaa tutkijoita tiedonkeruussa

Tšekien kvalitatiivinen data-arkisto, Medard, perustettiin vuonna 2000 arkistoimaan sosiologian professori Josef Alanin johtaman Alternative Culture -hankkeen aineistoa. Tutkimusryhmä keräsi vuosina 1999–2000 yhteensä 38 tšekkiläisen kulttuuripersoonan elämäkertahaastattelut. Haastateltavat olivat kommunismin aikaisen virallisen liturgian vastapainoksi syntyneen maanalaisen kulttuurin johtohahmoja.

Teksti: Mari Kleemola

– Projektin rahoituksen päätyttyä arkistolle etsittiin sijoituspaikkaa. Säilytettiin aineistoja kotona, kunnes vuonna 2005 arkisto päätettiin sijoittaa Tšekin akatemian yhteydessä toimivaan, kvantitatiivisia aineistoja arkistoiwaan, sosiologiseen data-arkistoon: SDA:han. Vaikka resursseista on edelleen pulaa, SDA tarjoaa Medardille hyvät mahdollisuudet kehittyä, kertoo Medardin ainoa työntekijä Tomáš Čížek.

Aineistovarannon kasvattaminen lisää asiakkaita

Ennen vuotta 1990 Tšekissä ei tehty juuri lainkaan kvalitatiivista tutkimusta, ja vieläkin suurin osa tšekkiläisistä tutkijoista käyttää empiirisessä tutkimuksessaan kvantitatiivista dataa. Niinpä Medardin varannossa on tällä hetkellä vain kuusi kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Tomáš Čížek on kuitenkin luottavainen.

– Akatemian yhteydessä toimii yksi Tšekin tärkeimmistä sosiologian tutkimuskeskuksista, ja sieltä meille on luvassa useita uusia kvalitatiivisia aineistoja. Aineistovarannon kasvaessa saamme myös uusia asiakkaita.

Medardin palveluita käyttävät tut-

kijoiden lisäksi opiskelijat ja opettajat. Myös ulkomaalaiset tutkijat voivat tilata aineistoja Medardista. Tätä varten arkiston verkkosivuilla ovat lyhyet englanninkieliset kuvailut kaikista arkistoiduista aineistoista, mutta varsinaiset tekstiaineistot ovat tietysti tšekinkielisiä. Aineistojen tilaaminen on maksutonta.

– Kaikkein suosituin aineistomme on juuri maanalaisen kulttuurin aineisto. Valitettavasti haastatelluilta ei aikanaan pyydetty suostumusta arkistointiin ja aineistojen jatkokäyttöön, joten haastattelut on pitänyt anonymisoida, mikä vähentää huomattavasti aineiston arvoa, Čížek pahoittelee.

Kvalitatiivinen tutkimuskulttuuri kehittyi

Muiden tietoarkistojen tapaan myös Medard ja SDA opastavat tutkijoita tiedon keräämisessä. Čížek nostaakin tämän yhdeksi Medardin päätehtäväksi.

– On tärkeää kehittää kvalitatiivisten tutkimusprojektien kulttuuria, jotta metodologiset tai eettiset kysymykset eivät enää tulevaisuudessa estäisi arvokkaiden aineistojen arkistointia tai vähentäisi aineistojen jatkokäyttöarvoa. Tavoitteenamme on, että tutkijat antai-

Medardin ainoa työntekijä Tomáš Čížek toteaa, että SDA tarjoaa Medardille hyvät mahdollisuudet kehittyä.

sivat tutkittaville aina riittävästi tietoa tutkimusaineiston käytöstä, esimerkiksi pyytäisivät jo keruuvaiheessa lupaa aineiston arkistointiin.

Tomáš Čížek on ollut tyytyväinen kvalitatiivisten data-arkistojen kansainväliseen yhteistyöhön.

– Vaikka kvalitatiiviset tutkimusaineistot itsessään eivät yleensä aukea vieraskielisille eikä aineistojen kääntäminenkään ole yleensä mahdollista, niin arkistointiin liittyvien kokemusten ja käytäntöjen jakaminen on ollut hyödyllistä. Kvalitatiivinen data-arkistointi on kuitenkin suhteellisen uusi ja kehittyvä ala.

Lisätietoa:

<http://medard.soc.cas.cz/>

Medardin englanninkielisille verkkosivuille on kerätty tietoa muun muassa Tšekin kvalitatiivista tutkimusta sivuvasta lainsäädännöstä ja Tšekissä ja Slovakiassa käynnissä olevista kvalitatiivisista tutkimushankkeista. Kansainvälistä yhteistyötä silmällä pitäen Medard ja SDA ovat pystyttäneet myös Nesstar-aineistotietokannan, mikä mahdollistaa liittymisen eurooppalaisten tietoarkistojen yhteisluetteloon.

KOLUMNI

TUTKIMUSAINEISTON KOLME KOHTALOA

Kirsi Kojonkoski

FT Tiina Mahlamäki

on uskontotieteen tutkija ja arkistovastaava Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksella.

Haastattelijan ja haastateltavan välinen suhde saattaa parhaimmillaan muistuttaa ystävyyttä. Se voi olla pitkäkestoista ja antoisaa. Haastattelutilanne on intiimi vuorovaikutussuhde, dialoginen tila, jossa haastateltava saattaa jakaa tutkijan kanssa elämänkohtalonsa vaiheita, kokemuksiaan, elämyksiään ja tuntemuksiaan. Ainutlaatuisen yksilön ainutlaatuisia kokemuksia – ja samalla myös henkilötietoja. Vuorovaikutustilanteen intiimiyys ja käsiteltävien aiheiden arkaluontoisuus saavat tutkijan helposti lupaamaan, että aineistot jäävät vain hänen käyttöönsä ja niitä käytetään vain kyseiseen tutkimukseen. Syntyy sopimus haastattelun käyttötarkoituksesta. Sitova sopimus.

Tutkimuksen valmistuttua tutkijalla saattaa olla halussa lukea intiimien haastattelutilanteiden dokumentointeja. Tässä vaiheessa hän kenties alkaa pohtia, mitä tapahtuu arvokkaalle ja ainutlaatuiselle aineistolle. Tällöin tutkijalla on (ainakin) kolme mahdollisuutta.

Suosittelavin tapa on ottaa arkisto tutkimusprosessin alusta alkaen mukaan kolmanneksi pyöräksi haastattelutilanteisiin. Tällöin henkilötietojen käsittelystä, aineiston käyttötarkoituksesta ja arkistoinnista sovitaan yksityiskohtaisesti haastateltavan kanssa. Voidaan sopia vaikkapa siitä, että aineisto on mahdollista arkistoida siten, etteivät tutkittavan henkilötiedot käy aineistosta ilmi, minkä jälkeen aineistoa voidaan käyttää myös jatkotutkimuksiin. Useimmiten haastateltavat ovat tyytyväisiä huomattessaan ajatuksillaan olevan merkitystä

ja voidessaan hyödyntää tieteen tekoa. Toki ikävien lomakkeiden, arkistosääntöjen ja lainkohtien läpikäynti saattaa tuottaa säröjä intiimiin haastattelutilanteeseen. Mutta se myös varmistaa, että aineisto on mahdollista asianmukaisesti arkistoida, että aineistoa voivat myös tulevaisuuden tutkijat hyödyntää ja että arvokas ja ainutlaatuinen aineisto tulee ylipäätään säilymään. Kulttuuriperinnön vaaliminen ja kansakunnan muistina toimiminen voidaan nähdä arkistoinnin merkittävänä ja kauaskantoisina tehtävinä.

Usein tutkijat kuitenkin valitsevat heideggeriläisen ”silleenjäyttämisen” taktiikan, jolloin aineistot jäävät sinne, missä ne nyt sattuvat olemaan. Työhuoneen hyllylle, vaatekomeron perukoille tai mökin vintille. Tyypillisiä laadullisen aineiston säilytyspaikkoja kaikki. Tutkimusaineistojen jälkikäsitteily jää perillisten päänsäryksi ja todennäköisesti arvokas, huolellisesti ja vaivaa nähden kerätty aineisto häviää.

Kolmas, äärimmäisen harvinainen tapa on noudattaa kirjaimellisesti voimassa olevaa lainsäädäntöä, joka edellyttää, että henkilötietoja sisältävä aineisto on tutkimuksen valmistuttua hävitettävä. Tällöin haastateltaja asianmukaisesti tuhoaa tutkimuksen valmistuttua kaiken keräämänsä henkilötietoja sisältävän aineiston. Ääninauhat, litteraatiot, kenttäpäiväkirjat ja muistuinpanot.

Tällaista tutkijaa en ole vielä koskaan tavannut.

Kvalitatiivisten aineistojen käsittely arkistossa

Perinteisissä arkistoissa pyritään säilyttämään arkistoitava dokumentti mahdollisimman alkuperäisenä ja eheänä. Tietoarkistossa tehdään toisin: aineistoja muutellaan ja niihin lisätään tietoja. Prosessia kutsutaan aineiston käsittelyksi.

Teksti: Arja Kuula

Muutoksien ja lisäyksien tekeminen aineistoihin selittyy kolmella asialla. Ensinnäkin sähköisiä aineistoja on toisinaan muunnettava, jotta ne olisivat käytettävissä mahdollisimman laajasti nykyisillä tietokoneilla ja ohjelmilla. Laadullisia aineistoja siis konvertoidaan. Toisekseen tietosuojat ja eettiset seikat saattavat edellyttää kajoamista ja muutoksia alkuperäiseen aineistoon eli aineiston anonymisointia. Kolmanneksi aineistoihin liitetään kuvailutietoja, jotta aineistojen käyttäjillä olisi riittävästi kontekstietoa aineistojen analysointiin.

Konvertointi

Tietoarkistoon arkistoidut laadulliset aineistot ovat pääasiassa elektronisessa muodossa olevia tekstejä: haastatteluita, ryhmähaastatteluita, päiväkirjoja, kirjoitelmia tai puolistrukturoituja verkko-haastatteluita. Tavallisimmin aineistot konvertoidaan rtf- tai txt-muotoon, jotta ne olisivat käytettävissä ohjelmistoista riippumatta. Tietoarkistossa on jonkin verran tehty myös xml-merkkaukseen (Extensible Markup Language) pohjautuvia aineistoja. Niiden etu on muunneltavuus useisiin eri muotoihin: saman aineiston voi muuntaa rtf-tekstiksi, html-tiedostoksi tai pdf-tiedostoksi. Lisäksi aineiston xml-rakenteisuus antaa mahdollisuudet käsitellä aineistoa eritellen. Ohjelmointia taitava aineiston käyttäjä voi poimia hyvinkin laajasta aineistosta vain tutkimuksensa kannalta relevantit kysymykset ja niiden vastaukset.

Toisinaan arkistoitavaksi saatavat tallenteet on tehty ohjelmilla, joita ei enää ole käytössä. Toisin kuin paperiaineistot sähköiset aineistot voivat vanhentua käyttökelvottomiksi yllättävän nopeasti. Yli 15 vuotta vanhat aineistot ovat varmimmin pelastettavissa, jos ne on tallennettu puhtaaseen tekstimuotoon (txt tai ascii). Tietoarkistossa suhtaudutaan vanhoihin tallenteisiin haasteina. Suurin osa arkistoitavista tiedostoista on saatu avattua. Arkistokelpoisiksi on konvertoitu jopa 1980-luvulla tehtyjä tallenteita, joiden formaattia ei tutkija itse muista ja jotka tutkija on suojannut salasanalla – jota sitäkään tutkija ei itse muista.

Anonymisointi

Mikäli tutkittavia ei ole alun alkaen informoitu aineiston arkistoinnista jat-

kotutkimuksia varten, aineisto on aina anonymisoitava.

Anonymisoinnin keinot harkitaan aina tapauskohtaisesti. Ratkaisuihin vaikuttavat tutkittaville annettu informaatio aineiston käytöstä ja säilyttämisestä, tutkittavia koskevien taustatietojen tarkkuus ja aineiston sisällön mahdollinen arkaluonteisuus. Suositeltavaa on, että tutkija itse on tehnyt aineistonsa anonymisoinnin. Kun tutkija kertoo tutkittaville, että aineisto arkistoidaan tieteelliseen jatkokäyttöön ilman tutkittavien nimitietoja, aineiston anonymisointiin riittää tutkittavien nimien ja osoitteiden poistaminen aineiston yhteydestä sekä nimien vaihtaminen pseudonyymeiksi itse aineiston sisällöstä.

Aineistot voi arkistoida myös tunnistellina, jos siitä on alun alkaen tut-

Keskeisimmät tavat kvalitatiivisen aineiston anonymisoinnissa ovat

- henkilönimien ja toisinaan myös muiden erisnimien (työpaikat, koulut, asuinalueet) poistaminen tai muuttaminen
- arkaluonteisten tietojen harkinnanvarainen poistaminen tai muuttaminen sekä
- taustatietojen luokittelu kategorioihin.

kittavia informoitu. Tämä seikka on hyvä ottaa huomioon kerätessä audiovisuaalisia tallenteita tai kerätessä aineistoa tutkimukseen, johon on suunnitteilla myöhemmin seurantatutkimus.

Kuvailutietojen lisääminen

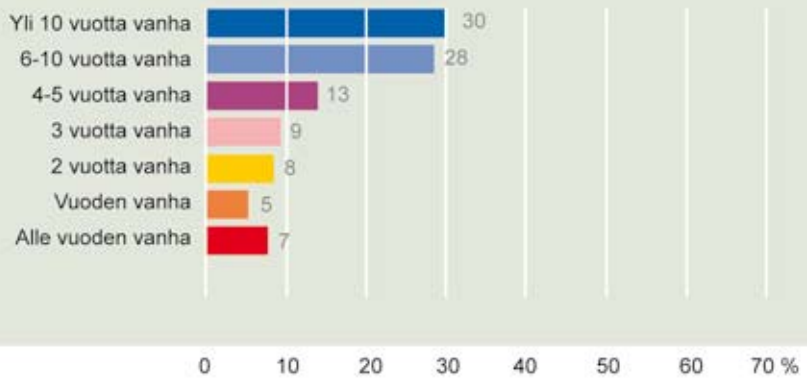
Tietoarkistokielellä ilmaisten aineiston tosiasialliseen käytännön arvoon vaikuttaa ratkaisevasti aineiston kuvailu eli dokumentaatio. Arkistoidut aineistot kuvaillaan kansainvälisen DDI-formaatin mukaisesti. Kuvailuun sisältyy perustiedot aineiston sisällöstä, laajuudesta, aineistonkeruusta ja aineiston aikaulottuvuudesta. Aineistokokonaisuuden lisäksi kuvaillaan usein myös aineistoyksiköt. Esimerkiksi kunkin haastattelun alkuun lisätään tiedot haastattelijasta, haastateltavasta, haastattelupaikasta ja ajankohdasta. Kuvailun tarkkuus riippuu aineistosta säilytetyn kontekstitiedon määrästä ja tarkkuudesta.

Aineistojen kuvailutiedot ovat hyvin tärkeitä, jotta aineistoilla olisi tosiasiallista käyttöarvoa myöhemmin. Haastattelupuheesta tehdyn tarkankin litteraatin käyttöarvo laskee huomattavasti, jos ei ole tiedossa, onko haastateltava mies vai nainen, mitä ammattialaa haastateltava kenties edustaa ja onko haastattelutilanteessa ollut kenties muita läsnäolijoita. Vaikka tutkimusta tehdessä voi tuntua siltä, että kunkin aineistoyksikön perustiedot ja tilannetekijät muistuvat mieleen litteraattia lukiessa, asiat unohtuvat yllättävän helposti. Aineistokokonaisuuden ja erityisesti aineistoyksikköjen perustietojen merkitseminen kannattaa suunnitella jo ennen kuin aineistoa aletaan kerätä. Viimeistään se on tehtävä silloin, kun aineistoa aletaan käsitellä, esimerkiksi muunnettaessa puhe tekstilitteraatioiksi.

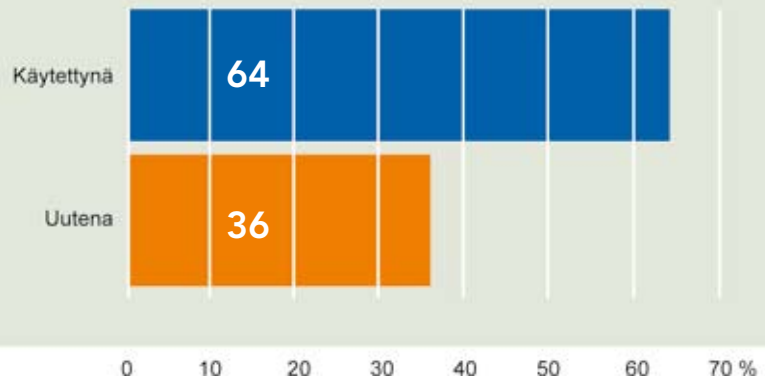
DATARUUTU

Kuinka vanha nykyinen autosi on?

Hankitko nykyisen autosi uutena vai käytettynä?

Lähde: Eurobarometri 65.4, kesä-heinäkuu 2006 (FSD2278)

Kvantitatiivisten aineistojen käsittely

Kun uutta arkistoitavaa aineistoa ryhdytään käsittelemään arkistossa, ensimmäinen aineistolle tehtävä toimenpide on virustarkistus. Tämän jälkeen aineisto tarkastetaan yleisesti eli katsotaan, että aineisto sisältää numeerisia tai merkkipohjaisia muuttujia eikä mitään erikoisia merkkejä. Jos aineisto on näiltä osin kunnossa, se luetaan SPSS-tilasto-ohjelmaan, jota käytetään aineiston muokkaamisessa. Kun aineisto on saatu avattua SPSS-ohjelmaan, se tallennetaan työhakemistoon ja aloitetaan varsinainen aineiston käsittely ja muokkaus.

Käsittelytasot

Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon arkistoitaviksi tulevat aineistot jaotellaan kolmeen käsittelytasoon (A, B, C) sen mukaan, miten hyvässä kunnossa aineisto on, ja miten hyvin se on alun perin dokumentoitu. Aineistojen käsittelytarkkuus vaihtelee aineistolle päätettävän arkistointitason mukaan. Suurin osa arkistoitaviksi tulevista aineistoista sijoitetaan luokkaan A ja nämä aineistot myös käsitellään FSD:ssä kaikkein perusteellisimmin.

Käsittelytasolla A aineistolle tehdään eniten toimenpiteitä. Muuttujia anonymisoidaan tarvittaessa eli poistetaan tai muutetaan sellaisia muuttujia, joista vastaaja voisi olla tunnistettavissa. Aineisto tarkastetaan monipuolisesti eli tarkastetaan jakaumat, mahdolliset filtrit, puuttuvat tiedot sekä havaintojen ja muuttujien lukumäärä. Muuttujat nimetään tarvittaessa uudelleen, kysymykset ja vastausvaihtoehdot (selitteet) täydennetään tai lisätään aineistoon.

Käsittelytasolla B aineistoista tarkastetaan havaintojen ja muuttujien lukumäärä. Selitteet tarkastetaan, mutta niitä ei viimeistellä. Muuttujia ei nimetä

uudelleen, mutta tarvittaessa muuttujia anonymisoidaan.

Käsittelytasolla C dataa ei tarkasteta eikä muuttujia nimetä uudelleen. Tasolla C ainoa aineistolle tehtävä toimenpide on muuttujien anonymisointi tarvittaessa.

Käsittelyn vaiheita

Aineistosta lasketaan yleensä ensin suorat jakaumat eli frekvenssit. Jakaumia verrataan aineiston mukana tulleeseen dokumentaatioon (esimerkiksi kyselylomakkeeseen, koodikirjaan ja julkaisuihin). Jos aineistosta löytyy muuttujien vaihteluvälien ulkopuolella olevia arvoja, joille ei löydy loogista selitystä, muutetaan nämä arvot yleensä puuttuviksi tiedoiksi. Yleisin selitys vaihteluvälien ulkopuolisille arvoille on tallennusvaiheessa tullut virhe eli on tallennettu väärä numero.

Tässä vaiheessa tarkastetaan myös, että aineistossa ovat mukana kaikki kyselylomakkeessa tehtyjen kysymysten vastaukset. Mikäli aineistosta puuttuu muuttujia, selvitetään syy niiden puuttumiselle, ja tehdään tästä merkintä aineiston yhteyteen. Yleisin syy muuttujien puuttumiseen on embargo eli muuttujia ei saa julkaista ennen määräaika.

Mikäli aineistossa on kyselylomakkeen ulkopuolisia muuttujia, selvitetään mitä ne ovat. Jos näissä ylimääräisissä muuttujissa on aineiston käytön kannalta oleellista tietoa, muuttujat dokumentoidaan ja ne jätetään aineiston yhteyteen. Tällaisia ovat yleensä esimerkiksi painomuuttujat.

Aineistossa voi olla myös sellaisia muuttujia, jotka on tarkoitettu kysytäväksi vain tietyn ehdon täyttäviltä vastaajilta. Tällainen muuttuja voi käsitellä esimerkiksi äänestämistä, jolloin kysymykseen vastaavat vain sellaiset

vastaajat, jotka ovat äänioikeutettuja. Nämä kyselylomakkeesta tulevat filtrit tarkistetaan, ja jos muuttujista löytyy ylimääräisiä vastaajia, nämä vastaukset muutetaan niille varattuun kohtaan (esimerkiksi 'Ei äänioikeutta'). Mikäli kyselylomakkeessa ei tällaista kohtaa ole, kyseiset vastaukset muutetaan puuttuviksi tiedoiksi.

Mikäli muuttujia ei aineistossa ole nimetty loogisesti ja siten, että SPSS-ohjelma hyväksyy ne, muuttujat nimetään uudelleen. FSD:n yleisimmin käyttämä kysymysten numerointi on muotoa Q1, Q2, Q3 ... ja taustamuuttujien BV1, BV2, BV3 ... , joissa numero viittaa kyselylomakkeen numerointiin. Kysymyspattereissa voidaan käyttää joko aakkosia (Q1a, Q1b, Q1c) tai numeroita (Q1_1, Q1_2, Q1_3). FSD käyttää kysymyspattereiden numeroinnissa yleensä numeroita. Jos kyselylomakkeessa on käytetty aakkosia, silloin niitä käytetään myös arkistoitaviksi.

Lopuksi arkistoitavaan aineistoon lisätään kysymystekstit ja vastausvaihtoehdot (selitteet). Kysymystekstit pyritään lisäämään aineistoon mahdollisimman täydellisinä.

Vastausvaihtoehdot yritetään myös säilyttää aineistossa mahdollisimman täydellisinä. SPSS-ohjelma asettaa kuitenkin selitteen pituudelle rajoituksen, joten selite voi olla korkeintaan 60 merkkiä pitkä.

Näiden toimenpiteiden jälkeen aineisto on valmis arkistoitavaksi. FSD:ssä aineistot arkistoidaan ja säilytetään SPSS-ohjelman portable-muodossa, jolloin arkistoitu aineisto voidaan avata ohjelman eri versioilla. Aineistot ovat saatavilla myös muissa tiedostomuodoissa.

Teksti: Seppo Antikainen

Transcriber auttaa litteroinnissa

Haastattelujen litterointi on usein melko tylsää ja hidasta työtä. Maksuton Transcriber 1.5.1 -litterointiohjelma voi kuitenkin tehdä litteroimisesta hiukan mukavampaa ja nopeampaa. Transcriber-ohjelman kotisivuilla kerrotaan, että ohjelma on suunniteltu erityisesti nauhoitettujen uutislähetysten litterointiin, mutta että siitä voisi olla hyötyä myös muilla puhetutkimuksen osa-alueilla.

Testasin ohjelmaa parin päivän ajan ja käytin harjoitusaineistoni erästä radiokuunnelmaa. Omat, hyvin vähäiset litterointikokemukseni rajoittuivat tätä testausta ennen perinteisen kasettinauhurin edestakaiseen kelailuun ja tekstin kirjoittamiseen samanaikaisesti Word-dokumenttiin. Näihin perinteisiin menetelmiin verrattuna Transcriber-ohjelma on todellakin erinomainen apuväline! Täytyy Transcriberiaikin käyttäessä toki kuunnella nauhoitusta moneen kertaan, mutta ohjelma tekee nauhoituksen kelaamisen todella helpoksi: ohjelmassa pystyy jakamaan nauhoituksen ensin pienempiin osiin (vaikkapa yhden lauseen tai yhden puheenvuoron mittaisiin) ja näitä osia voi sitten kuunnella kätevästi erikseen. Jos myöhemmin haluaakin yhdistää osat taas pidemmiksi kokonaisuuksiksi, sekin onnistuu.

Kuvassa (sivun oikeassa yläkulmassa) on Transcriber-ohjelman työskentelytila. Ruudun alalaidassa näkyy nauhoituksen äänisignaali, jonka resoluutiota pystyy myös säätämään. Alalaidasta löytyvät myös nauhoituksen kelaamiseen, pysäyttämiseen ja kuuntelemiseen tarvittavat näppäimet. Muu työskentelytila koostuukin sitten varsinaisesta litteraatiotekstistä: teemat, puhujanvaihdot ja puheenvuorojen osat jakavat litteraation eritasoisii kokonaisuuksiin. Vaikka työskentelytilasta löytyvät toiminnot

pudotusvalikoista, kaikille perustoiminnoille on myös omat näppäinkomentonsa, jotka nopeuttavat työskentelyä huomattavasti. Esimerkiksi nauhoituksen kuuntelemisen aloittaminen ja lopettaminen sekä puhujan määrittelyt ovat hoituvat siten, ettei sormia tarvitse nostaa näppäimistöltä kirjoitusvalmiudesta.

Kuten mitä tahansa uutta ohjelmaa testatessa, jouduin alussa tukeutumaan paljon ohjelman nettisivuilta löytyviin käyttöohjeisiin. Ohjeet olivat melko selkeät, joten ei mennyt kovinkaan kauan, kun niistä jo pystyi irrottautumaan. Ohjelmasta löytyy paljon sellaisiakin toimintoja, joita yksinkertaisen litteraation tekemisessä ei ollenkaan välttämättä tarvita; perustoiminnot ovat silti opittavissa varsin nopeasti. Kannattaa kuitenkin tutustua kaikkiin toimintoihin edes suurpiirteisesti, vaikkei niitä aluksi kuvittelisikaan tarvitsevänsä, sillä ainahan saattaa löytyä jotain käytännöllistä. Esimerkiksi itse ihastuin toimintoon, jossa pystyy määrittelemään koodeja, jotka sitten litteraatioon kirjoitettaessa syöttävätkin tekstiin automaattisesti jonkin tietyn sanan. Tämä on varsin näppärää silloin, kun nauhoitteessa toistuu pitkiä ja hankalia termejä tai vaikkapa erisnimiä.

Nauhoitteen signaalin visuaalinen esitystapa on todella hyödyllinen silloin, jos halutaan merkitä litteraatioon tauot.

Transcriber 1.5.1 –ohjelman työskentelytila. Litteraatio on kuunnelmasta Knalli ja sateenvarjo.

Ensinnäkin taukojen löytäminen on varsin helppoa, koska ne näkyvät signaalissa suorana viivana, jos resoluutio on otollinen. Toiseksi taukojen pituuden määrittäminen on helppoa: maalataan vain tauon kohta – eli suora viiva – signaalin kuvasta, ja ohjelma näyttää automaattisesti valikoidun kohdan pituuden.

Ainoa lisätoiminto, jota Transcriberissa jää kunnolla kaipaamaan, on puhujien taustatietojen lisääminen. Nykyään ohjelmaan voi syöttää tiedot puhujien sukupuolesta ja murteesta, mutta esimerkiksi sellaisia haastatteluissa usein esiintyviä taustatietoja kuin ikää tai ammattia ei pysty kirjaamaan ylös.

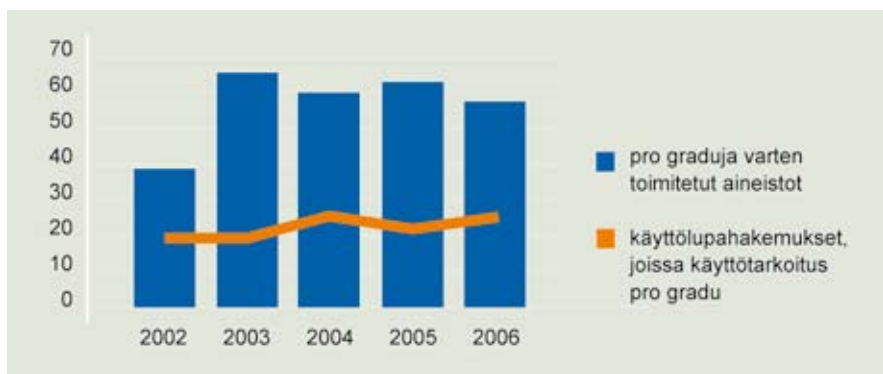
Transcriberin yksi parhaista puolista on se, että ohjelmalla luodut litteraatiot voi muuntaa hyvin helposti myös esimerkiksi txt- ja html-muotoisiksi, ja txt-muotoinen litteraatio näyttää Wordissäkin ihan hyvältä.

Teksti: Sanni Haverinen

Kirjoittaja on sosiologian opiskelija Tampereen yliopistossa. Hän työskentelee Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa tutkimusapulaisena.

Lisätieto:

<http://trans.sourceforge.net>

Pro graduihin liittyvät käyttölupahakemukset ja aineistoluovutukset 2002–2006 (lkm):

Tietoarkiston aineistoja opiskeluun ja opinnäytteisiin

Opiskelijat iso asiakasryhmä

Perustutkinto-opiskelijat ovat tietoarkiston merkittävä asiakaskunta. Tietoarkisto toimitti vuonna 2006 jatkokäyttöön viitisensataa aineistoa. Niistä noin 30 prosenttia meni perustutkinto-opiskelijoille. Opiskelijoille toimitettiin sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia aineistoja.

Valmiiden aineistojen käyttöä opinnoissa puoltaa moni seikka. Valmiin tutkimusaineiston käyttö säästää rahaa, aikaa ja vaivaa sekä mahdollistaa opiskelijoillekin kattavan tutkimuksen tekemisen.

Viime vuonna tutkimusaineistoja toimitettiin 14 eri yliopiston, korkeakoulun ja ammattikorkeakoulun opiskelijoille, eniten Tampereen ja Jyväskylän yliopistoihin. Aineistoja lähetettiin myös ulkomaisten yliopistojen opiskelijoille.

Opiskelijat tilasivat noin sataa eri aineistoa

Perustutkinto-opiskelijat tilasivat aineistoja tutkimusmenetelmäkurssien harjoitustöihin, seminaaritöihin, kandidaatin-tutkielmiin ja pro graduun. He tilasivat noin sataa eri aineistoa. Yksi opiskelija tilasi keskimäärin kaksi aineistoa. Suosituin yksittäinen aineisto oli Eduskun-

tavaalitutkimus 2003 (FSD1260), Sarjoista suosituimpia olivat, jälleen kerran, Energia-asennetutkimukset, EVAn kansalliset asennetutkimukset sekä ISSP- ja WVS-tutkimusten Suomen aineistot. Kansainvälisistä aineistoista opiskelijat tilasivat eniten Eurobarometrejä ja näitä suppeampia Flash Eurobarometrejä. Kvalitatiivisista aineistoista suosituimpia olivat Maaseudun naisten elämämuodot sekä Lasten satuja ja tarinoita 1995–2005.

Aikaansaavat opiskelijat

Tietoarkisto pitää kirjaa niistä julkaisuista, joissa on hyödynnetty arkistoitua aineistoja. Julkaisu voi olla esimerkiksi kirja, väitöskirja, kirjan osa, raportti, artikkeli tai pro gradu. Perusopintoihin kuuluvista seminaari- ja harjoitustöistä tilaajan ei tarvitse ilmoittaa.

Vuonna 2006 valmistui

11 pro gradua, joiden tutkimusaineistot on saatu tietoarkistosta

(tieto perustuu opiskelijoiden ilmoituksiin):

- **Björmans, Janina** (2006). Olika samhällsgrupper attityder till det offentliga service-systemet. Vasa: Åbo Akademi. Pro gradu i socialpolitik. [FSD1205]
- **Hopper, Christopher Geoffrey** (2006). The audience of metal music: a survey of the Tuska Open Air Metal Festival audience. Helsinki: Sibelius-Akatemia. Taidehallinnon pro gradu -tutkielma. [FSD1229]
- **Leskelä, Leena** (2006). Millaisilla selonteoilla ihmiset perustelevat ja oikeuttavat väärän toimintansa? Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma. [FSD1268]
- **Kilpi, Elina** (2006). Change in Finnish attitudes towards immigrants 1986-2004. Oxford: University of Oxford. MSc Thesis in Sociology. [FSD 1080-FSD1087, FSD1262, FSD2078]
- **Myllyniemi, Harri** (2006). Rationaalisen tuola puolen eli tutkimus ulkona kävelyn koetusta turvattomuudesta suomalaisissa kunnissa ja kaupungeissa. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma. [FSD1204, FSD1205]
- **Oksanen, Juho** (2006). Työmarkkina-asema ja maahanmuuttopoliittiset preferenssit. Tampere: Tampereen yliopisto. Kansantaloustieteen pro gradu -tutkielma. [FSD0156]
- **Peutere, Laura** (2006). Työolot, työyhteisön sosiaalinen pääoma ja psyykinen oireilu. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. [FSD1273, FSD1274]
- **Rikkola, Anne** (2006). Nuorten kokemus osallisuus kunnallisessa päätöksenteossa. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Hallintotieteen pro gradu -tutkielma. [FSD1226]
- **Rissanen, Sanna-Kaisa** (2006). Ikääntyvät suomalaiset ja yhdistystoiminta Robert Putnamin sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Turku: Turun yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma. [FSD1303]
- **Rästu, Irene** (2006). Arbetslöshet och våldande. Vasa: Åbo Akademi. Pro gradu i socialpolitik. [FSD1323]
- **Silander, Mirka** (2006). Lapsi ja masentunut vanhempi: lasten tukeminen terapeutin lastenkirjallisuuden avulla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen pro gradu -tutkielma. [FSD1296]

Westermarck-seuran gradupalkinto

Laura Peutereelle

Laura Peutere sai Westermarck-seuran vuoden 2006 palkinnon parhaasta sosiologian pro gradusta. Perusteluissa kiitettiin muiden muassa tutkimusmenetelmien hallintaa ja aikaisemman tutkimuksen tuntemusta. Peutereen tietoarkistosta tilaamat Tilapäisenä kunnan töissä 1998 ja 2002 -kyselytutkimukset (FSD1273 ja FSD1274) on kerätty Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksella.

Laura Peutere tutki sosiaalipsykologian gradussaan, voiko työyhteisön sosiaalisella pääomalla selittää työntekijöiden psyykkistä oireilua. Analyysimenetelmään hän käytti muiden muassa lineaarista regressioanalyysia, t-testiä ja varianssianalyysia.

Työyhteisön sosiaalisella pääomalla on itsenäistä vaikutusta niin määrääkaisten kuin vakituistenkin työntekijöiden psyykkiseen oireiluun. Työpaikan sosiaaliset suhteet ovat erittäin tärkeitä työntekijöiden hyvinvoinnin kannalta. Vakituiset hyötyvät kuitenkin määrääkaista työntekijöitä enemmän sosiaalisesta pääomasta.

Laura Peutere opiskeli Tampereen yliopistossa. Opintojen ohessa hän työskenteli tietoarkistossa tutkimusapulaisena. Toisenkin tietoarkistossa tutkimusapulaisena työskennelleen pro gradu valmistui viime vuonna. Harri Myllyniemi teki sosiologian pro gradunsa ihmisten turvallisuudesta heidän omassa arkipäiväisessä toimintaympäristössään. Hänen aineistoinaan olivat Kaupunkipalvelututkimukset 1997 ja 2001 (FSD 1204 ja FSD1205). Myllyniemen artikkelit gradunteosta ja aineistojen käytöstä ovat luettavissa tietoarkiston verkkolehdessä numero 14.

Ohjeita opiskelijoille

Perustutkinto-opiskelijat voivat tilata tietoarkiston aineistoja harjoitus-, semi-

naari- ja opinnäytetöihinsä. Opiskelijat täyttävät käyttölupahakemuksen ja käyttöehtositoumuksen arkiston normaalin tilauskäytännön mukaisesti. Lisäksi perustutkinto-opiskelijoiden on neuvoteltava ohjaajansa kanssa ennen aineiston tilaamista, sillä käyttölupahakemukseen vaaditaan ohjaajan allekirjoitus.

Opiskelijoiden kannattaa tutustua myös Menetelmäopetuksen tietovarantoon ja tutkimusaineistojen jatkokäytön oppaaseen. MOTV sisältää sekä kvantitatiivisten että kvalitatiivisten menetelmien oppimateriaalia sekä esimerkki- ja harjoitusaineistoja. Mari Kleemolan ja Hannele Keckman-Koivuniemen kirjoittama opas antaa puolestaan perusohjeita yhteiskuntatieteellisten, erityisesti kvantitatiivisten tutkimusaineistojen löytämiseen ja jatkokäyttöön.

Teksti:
Hannele Keckman-Koivuniemi

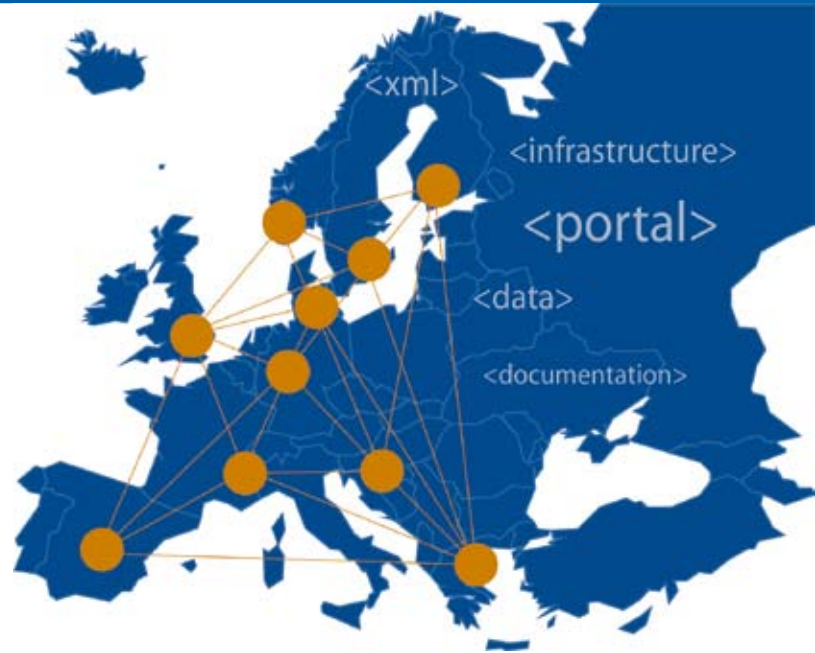
Jonne Renvall

Tamperelainen Laura Peutere valmistui yhteiskuntatieteiden maisteriksi keväällä 2007.

Lähteet ja lisätietoja:

- Myllyniemi, Harri (2004). Gradun tekoa arkistoiduilla aineistoilla. *Tietoarkistolehti 14.* - Myllyniemi, Harri (2004). Tutkijan näkemyksiä Kaupunkipalvelututkimuksista. *Tietoarkistolehti 14.*
- Keckman-Koivuniemi, Hannele & Kleemola, Mari (2005). Juha Kääriäisen haastattelu. Itsenäisiä tulkintoja valmiista aineistoista. *Tietoarkistolehti 16.*
- Keckman-Koivuniemi, Hannele (2006). Suomalaisten maahanmuuttaja-asenteiden muutos 1986–2004. *Tietoarkistolehti 20.*
- Laaksonen, Helena (2003). Suomalaisten ympäristöarvoista gradu. *Tietoarkistolehti 12.*
- Peutere, Laura (2006). Työolot, työyhteisön sosiaalinen pääoma ja psyykinen oireilu. Tampere: Tampereen yliopisto. *Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.*
- Keckman-Koivuniemi, Hannele & Kleemola, Mari (2006). Opas kvantitatiivisten tutkimusaineistojen jatkokäyttöön. Tampereen yliopisto. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja; 2.*
- Menetelmäopetuksen tietovaranto (MOTV)
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Euroopan data-arkistojen infrastruktuuri-hankkeelle EU-rahoitusta

CESSDAn nykyinen dataportaali eli yhteinen aineistoluettelo on hyvä lähtökohta infrastruktuurin kehittämiseen.

Euroopan yhteisiä tutkimusinfrastruktuureita käsittelevä strategiafoorumi, European Strategy Forum Research Infrastructures (ESFRI), julkisti ensimmäisen Euroopan tutkimusinfrastruktuurien tiekartan lokakuussa 2006. Tiekarttaan oli koottu 35 eri vaiheessa olevaa, tieteen ja innovoinnin kannalta tärkeää infrastruktuurihanketta seitsemältä eri tutkimusalalta. Tietoarkistojen eurooppalainen kattojärjestö CESSDA ylsi näiden ESFRIn tunnistamien keskeisten hankkeiden joukkoon.

Tiekartassa mainittujen hankkeiden oli mahdollista hakea Euroopan unionin 7. puiteohjelmasta rahoitusta tutkimusinfrastruktuureja valmisteleviin projekteihin. EU on nyt myöntänyt 2,7 miljoonaa euroa CESSDAn hankkeelle Preparatory Phase Project for a Major Upgrade of the Council of European Social Science Data Archives (CESSDA) Research Infrastructure (CESSDA-PPP).

Hanke valmistelelee suunnitelmat yhteiskuntatieteiden yleiseurooppalaisesta tutkimusinfrastruktuurista. Tavoitteena on järjestelmä, jonka avulla yhteiskuntatieteilijöiden on mahdollista hakea, saavuttaa, analysoida ja ladata tutkimusaineistoja eri puolilta Eurooppaa yhden käyttöliittymän kautta.

Kaksivuotinen hanke alkaa tammikuussa 2008. Hanketta koordinoi Ison-Britannian tietoarkisto UKDA, jonka lisäksi hankkeeseen osallistuu 17 muuta CESSDAn jäsentä: Suomen, Itävallan, Tšekin, Tanskan, Ranskan, Saksan, Kreikan, Unkarin, Irlannin, Italian, Alankomaiden, Norjan, Romanian, Slovenian, Espanjan, Ruotsin ja Sveitsin data-arkistot. Tavoitteiden toteuduttua EU hyvin todennäköisesti myöntää CESSDALLE lisärahoitusta ESFRIn seuraavassa vaiheessa, jossa infrastruktuurisuunnitelmat toteutetaan ja saatetaan käytäntöön.

Tutkimus kansainvälistyy

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto on koko olemassa olonsa ajan ollut CESS-

DAn aktiivisimpia jäseniä. Tässä uudessa hankkeessa FSD osallistuu työryhmiin, jotka vastaavat kaikkien työryhmien tulosten koordinoinnista, dataportaalin kehittamisestä ja tiedottamisesta. Näiden lisäksi tietoarkisto vetää työryhmää, joka muun muassa valmistelelee kontrolloituja sanastoja tutkimusaineistojen kuvailuun sekä tekee suunnitelman monikielisen ELST-tesauruksen hallinnoinnista, ylläpidosta ja laajentamisesta uusiin eurooppalaisiin kieliin. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston osallistuminen hankkeeseen tukee osaltaan suomalaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kansainvälistymistä.

www.cessda.org

European Social Survey 2006

Uutta aineistoa hyvinvoinnin ja elämänkaaren tutkijoille

European Social Survey -tutkimussarjan, ESS:n, kolmannen aallon aineisto julkaistiin tänä syksynä. Kahden vuoden välein kerättävät ESS-aineistot sisältävät kussakin kyselyssä toistettavan ydinosan ja vaihtuvia moduuleja ajankohtaisista tutkimusteemoista.

Toistuvia aiheita ovat muun muassa media ja luottamus, poliittiset intressit ja luottamus, poliittinen sitoutuneisuus ja koettu hyvinvointi, syrjintä, kansallinen ja etninen identiteetti sekä uskonto. Kolmannen aallon vaihtuvien moduulien aiheina ovat henkilökohtainen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä eurooppalaisten elämänvaiheet ja elämänkaari. Ensimmäisen aallon vaihtuvat kysymykset koskivat maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoita sekä kansalaisuutta ja osallistumista. Toisen aallon datassa oli kysymyksiä terveydestä, taloudellisesta moraalista, perheestä ja työstä.

ESS:n tavoitteena on tuottaa mahdoll-

lisimman vertailukelpoista tietoa ajankohtaisista eurooppalaisia yhteiskuntia koskevista teemoista. Periaatteena on datan hyvin laaja saatavuus. Aineistot julkaistaan noin vuoden päästä keruusta Norjan tietoarkiston ESS-palvelussa, jossa niitä voi analysoida suoraan verkossa tai ladata koneelleen analysoitavaksi tarkemmin tilasto-ohjelmien avulla. Aineistojen käyttö on maksutonta, mutta edellyttää rekisteröitymistä. Aineistojen hyvin laajat kuvailutiedot ovat myös Norjan data-arkiston palvelussa kaikkien käyttäjien saatavilla.

Uusin ESS-aineisto on kerätty käntikyselyillä vuoden 2006 syksyllä paris-

sakymmenessä maassa. Ensimmäinen aalto kerättiin vuonna 2002, toinen aalto 2004. Kahden ensimmäisen aallon datoista muodostettu kumulatiivinen aineisto on ollut saatavilla muutaman kuukauden.

ESS:n Suomen aineistot ovat tilattavissa tietoarkistosta suomenkielisinä versioina tietoarkiston normaalien käyttöehtojen mukaisesti.

European Social Survey:
<http://www.europeansocialsurvey.org/>

AINEISTON TILAAMINEN

Tietoarkistoon arkistoituja aineistoja voi tilata tieteelliseen tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun tietoarkiston ja aineistonluovuttajien asettamien käyttöehtojen mukaisesti. Aineistot toimitetaan maksutta.

Aineiston saa muutamassa päivässä

Aineistoja tilattaessa on täytettävä käyttölupahakemus ja allekirjoitettava käyttöehtositoumus. Käyttölupahakemuksessa kerrotaan aineiston käyttötarkoitus, joka tulee kuvata tiiviisti, mutta kattavasti. Yhdellä käyttölupahakemuksella voi tilata samaan käyttötarkoitukseen useita aineistoja.

Allekirjoittamalla käyttöehtositoumuksen tilaaja sitoutuu noudattamaan aineiston käytölle asetettuja ehtoja. Hyväksytyään käyttölupahakemuksen ja saatuaan allekirjoitetun käyttöehtositoumuksen FSD toimittaa aineiston tilaajalle yleensä muutamassa päivässä. Aineistot pyritään toimittamaan tilaajan toivomassa tiedostoformaattissa.

Aineistoja myös opetukseen ja opiskelijoille

Tietoarkistosta voi tilata aineistoja opetuskäyttöön esimerkiksi metodikursseille. Kurssin opettajan on toimitettava tietoarkistoon käyttölupahakemus ja allekirjoitettava käyttöehtositoumus. Käyttölupahakemuksessa on ilmoitettava kurssin nimi ja kesto ja kurssille osallistuvien opiskelijoiden lukumäärä. Kurssin opiskelijoiden ei tarvitse allekirjoittaa erikseen käyttöehtositoumuksia.

Opiskelijat voivat tilata aineistoja harjoitus-, seminaari-, kandidaatin- ja pro gradu -töihinsä. Opiskelijoiden tulee täyttää käyttölupahakemus ja käyttöehtositoumus normaalin lupakäytännön mukaisesti. Perustutkinto-opiskelijoiden tulee lisäksi neuvotella ohjaajansa kanssa ennen aineiston tilaamista, sillä käyttölupahakemukseen vaaditaan ohjaajan allekirjoitus.

Tilatun aineiston säilyttäminen ja hävittäminen

Aineiston säilyttämisessä ja käytössä on huolehdittava riittävästä tietoturvasta ja niiden henkilöiden ja tahojen tietosuojasta, joita koskevia tietoja aineisto sisältää. Aineisto ei saa olla muiden kuin käyttölupahakemuksessa yksilöityjen henkilöiden saatavilla.

Aineistoa saa käyttää ainoastaan käyttölupahakemuksessa ilmoitetun käyttötarkoituksen mukaisesti. Jos aineistoa halutaan käyttää muihin tutkimus-, opetus- tai opiskelutarkoituksiin, on toimitettava tietoarkistolle uusi käyttölupahakemus. Käyttötarkoituksen päätyttyä aineisto on hävitettävä.

FSD välittää aineistoja muista tietoarkistoista

FSD:n kautta käytettävissä on myös runsaasti kansainvälisiä ja maakohtaisia aineistoja, jotka on arkistoitu muihin tietoarkistoihin, esimerkiksi eurooppalaisiin arkistoihin tai suureen yhdysvaltalaiseen arkistoon ICPSR:ään. Jos tarvitset näiden arkistojen tietokannoista löytyvää aineistoa, ota yhteyttä asiakaspalveluumme.

AINEISTOLUETTELO

Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa on yli 800 tutkimusaineistoa. Verkosivujen luettelo on jaettu arkistoituihin ja kuvailtuihin aineistoihin. Arkistoituja tutkimusaineistoja voi tilata tietoarkistosta, kuvailtuja ei. Osa kuvailluista aineistoista on vapaasti saatavilla verkosta, osaan voi tutustua vain aineiston sijoitusorganisaatiossa. Tieto kunkin aineiston saatavuudesta löytyy aineiston kuvailun yhteydestä.

Ajantasainen aineistoluettelo Internetissä:

<http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/>

Kvantitatiiviset aineistot

Tietoarkistossa on noin 730 kvantitatiivista tutkimusaineistoa. Niistä valtaosa kuuluu joko kotimaiseen tai kansainväliseen sarjaan.

Kvalitatiiviset aineistot ja opetusaineistot

Tietoarkistossa on noin 60 arkistoitua ja 30 kuvailtua kvalitatiivista aineistoa. Joistakin kvalitatiivisista aineistoista on muokattu osa-aineistoja. Ne on tarkoitettu menetelmäopetukseen ja seminaaritöihin. Opetusaineistot käsittelevät mm. matkapuhelinten käyttöä, alkoholimielipiteitä ja ulkomaalaisten opiskelijoiden kokemuksia.

Kansainväliset sarjat

ESS (European Social Survey)

European Social Survey on joka toinen vuosi koottava yli 20 maan kansainvälinen kyselytutkimus. ESS:n kolmas kierros toteutettiin vuonna 2006. Hankkeen aineistot koostuvat joka kierroksella koottavasta ydinmoduulista ja vaihtuvista moduuleista. Tutkimusten avulla on mahdollista seurata mielipiteiden ja elämäntilanteiden muutosta ja jatkuvuutta useilla eri aihealueilla. Samanlaisina toistuvat kysymykset koskevat muun muassa tiedotusvälineitä ja luottamusta, poliittisia mielipiteitä ja osallistumista, hallintoa ja tehokkuutta, moraalisia, poliittisia ja sosiaalisia arvoja, sosiaalista syrjintää, kansallista, etnistä ja uskonnollista sitoutuneisuutta, hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta, sosiaalisia verkostoja sekä väestöllisiä ja sosiaalis-taloudellisia tekijöitä.

Eurobarometrit

Eurobarometrit ovat samanaikaisesti Euroopan unionin jäsenmaissa toteutettavia kyselytutkimuksia. Niissä on kartoitettu vuodesta 1974 alkaen EU-maissa asuvien henkilöiden sosiaalisia ja poliittisia mielipiteitä. Toistuvissa aiheissa kysytään mielipiteitä Euroopan yhteisöstä/unionista, parlamentista sekä vastaajien omasta yhteiskunnasta ja sen demokratian toimivuudesta. Vaihtuvissa kysymyksissä on selvitetty mm. työllisyyteen ja työttömyyteen, sukupuolten välisiin rooleihin, ekologiaan ja energiapolitiikkaan, lasten ja nuorten asemaan, köyhyyteen, terveyteen, bioteknologiaan, alueelliseen kehitykseen, kulutustottumuksiin ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi on kerätty vertailukelpoista

aineistoa EU:n ulkopuolisista maista.

EVS (European Values Study) ja WVS (World Values Survey)

European Values Study - ja World Values Survey -aineistoja on kerätty useissa aalloissa 1980-luvulta alkaen. Niissä on suurelta osin yhtenevin kyselyin kartoitettu eri maiden kansalaisten elämäntilanteita sekä yhteiskunnallisia, poliittisia, sosiaalisia, moraalisia ja uskonnollisia arvoja.

Flash Eurobarometrit

Flash Eurobarometrit ovat suppeahkoja kyselytutkimuksia, jotka täydentävät vakio-muotoisia Eurobarometrejä. Kyselyjen teemoina ovat olleet mm. yrittäjyys, EU:n laajeneminen, maatalouspolitiikka, EU:n kansalaisoikeudet, kuluttajatietous, Euroopan parlamentin vaalit, tietoyhteiskunta ja Internet.

ISSP (International Social Survey Programme)

ISSP on yhteiskuntatieteellinen vertailututkimusohjelma, joka käynnistyi vuonna 1985. Nyt mukana on 41 maata. Seurantatutkimustiedon lisäksi vuosittain kerättävät aineistot tarjoavat poikkileikkaustietoa ajankohtaisista ja teemoiltaan vaihtuvista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Teemoina ovat olleet mm. valtion tehtävät, eriarvoisuus, perhe ja sukupuoliroolit, työorientaatiot, uskonto, kansallinen identiteetti, kansalaisosallistuminen ja ympäristö.

Kotimaiset sarjat

Alkoholijuomien tilastoimaton kulutus

Tutkimussarjassa kartoitetaan, kuinka paljon suomalaiset kuluttavat kotivalmisteisia,

salakuljetettuja ja ulkomailta tuotuja alkoholijuomia sekä spriitä. Aineistoja on arkistoituna vuodesta 1995 lähtien.

Energia-asennetutkimukset

Suomalaisten energia-asenteita kartoitava tutkimussarja käynnistyi vuonna 1983. Vertailukelpoiset kyselyaineistot mahdollistavat suomalaisten energiapolitiikkaa ja energia-asioita koskevien kannanottojen, mielipiteiden, uskomusten, arvostusten ja tietojen yksityiskohtaisen empiirisen analyysin ja systemaattisen seurannan.

EVAn EU-asennetutkimukset

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn vuonna 1992 aloittamassa tutkimussarjassa seurataan suomalaisten integraatioajattelun muutoksia. Tutkimuksissa on selvitetty suomalaisten mielipiteitä mm. maamme EU-jäsenyydestä, Euroopan unionin tulevaisuudesta ja laajentumisesta, Euroopan talous- ja rahapolitiikasta, EMU:sta, europarlamentista, maamme turvallisuuspolitiikasta, EU-tuista ja Euroopan yhdentymisestä yleensä.

EVAn kansalliset asennetutkimukset

EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Kussakin aineistossa on sekä ajankohtaisia että toistuvia teemoja. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen.

Hyvinvointitutkimukset

Kelan ja Turun yliopiston sosiaalipoliittikan laitoksen tutkimushankkeessa on kartoitettu aikuisväestön kokemuksia ja mielipiteitä hyvinvoinnista, sosiaalipoliitikasta ja sosiaaliturvasta. Tutkimuksissa on selvitetty vastaajien työmarkkina-asemaa, työttömyyskokemuksia, terveydentilaa, asumistilannetta, sosiaalietuuksia, toimeentuloa sekä yleensä elintasa. Suurelta osin vertailukelpoisissa tutkimuksissa on tarkasteltu myös suomalaisten sosiaalisia suhteita, elämäntapahtumia ja elämänhallintaa kokonaisuutena. Ensimmäinen aineisto kerättiin vuonna 1995.

Kaupunkipalvelututkimukset

Kaupunkipalvelututkimuksia on tehty vuodesta 1983. Aluksi aineistoista vastasi Suomen Kaupunkiliitto, nyt Efeko. Kyselytutkimusten pääpaino on asukkaiden kuntapalveluja ja hallintoa koskevien mielipiteiden selvittämisessä. Aineistot ovat suurimmalta osalta vertailukelpoisia keskenään.

Kehitysyhteistyötutkimukset

Ulkoasiainministeriön teettämässä mielipidetiedusteluissa on kartoitettu kehitysyhteistyön tiedontarvetta ja kansalaisten asennoitumista kehitysyhteistyöhön. Tietoarkistoon on arkistoitu aineistoja vuodesta 1997.

Kunnallisan ilmapuntarit

Kunnallisan kehittämistäitön ilmapuntareita on tehty vuodesta 1992. Vuosittain kerätyt aineistot mahdollistavat asukkaiden sekä kunnanjohtajien ja kunnanhallitusten puheenjohtajien mielipiteiden vertailun. Tutkimusten aihealueina ovat mm. kunnallinen demokratia ja itsehallinto, kuntien tehtävät ja

talous sekä kunnan tehtävien ja palveluiden taso ja niiden kehittämistarpeet. Kunnallisojohto on lisäksi arvioinut mm. yhteistyötä eri tahojen kanssa, valtionohjauksen nykytilaa ja kehitysnäkymiä.

KuntaSuomi 2004

KuntaSuomi 2004 -tutkimusohjelma on Kuntaliiton, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteinen tutkimuskokonaisuus, jossa analysoidaan kuntien kehitystä ajanjaksolla 1995–2004. Ohjelmassa on mukana 47 kuntaa, jotka edustavat mahdollisimman hyvin suomalaista kuntakenttää. Tutkimusohjelma jakaantuu 14 tutkimusmoduuliin, joiden teemat ovat painottuneet demokratiaan ja palveluihin.

Liikuntatutkimukset

Tutkimussarjassa on kartoitettu suomalaisten liikuntatottumuksia neljän vuoden välein vuodesta 1994 lähtien. Aineistot antavat ajankohtaisen kuvan maamme liikuntakulttuurista sekä liikunnan trendeistä. Ne kartoittavat mm. suomalaisten liikunta-, urheilu- ja kuntoiluharrastusten määrää sekä urheiluseuratoimintaan ja liikunnan vapaaehtoistoimintaan liittyviä asioita. Tutkimusten näkökulma laajenee eri lajien harrastamisesta liikunnan kansalaistoimintaan. Ne on toteutettu erikseen lapsille ja nuorille sekä aikuisväestölle.

MTS-tutkimukset

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan vuosittaiset turvallisuus- ja ulkopoliittisiin teemoihin sekä maanpuolustukseen liittyvät kyselytutkimukset selvittävät suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä niiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tietoarkistoon on arkistoitu aineistot vuodesta 1992.

Nuorisobarometrit

Nuorisosiain neuvottelukunta Nuora on teettänyt vuodesta 1994 alkaen Nuorisobarometreja. Vuosittain kartoitetaan 15–29-vuotiaiden asenteiden ja odotusten kehittymistä. Barometreissa on sekä ajankohtaisia että toistuvia kysymyksiä, joiden avulla voidaan seurata pidemmän aikavälin asennemuutoksia. Sarjassa on selvitetty mm. nuorten koulutukseen, työhön, sosiaaliturvaan, kuluttamiseen, huumeisiin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaisaktiivisuuteen liittyviä asenteita.

Nuorisorikollisuuskyselyt

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti keväällä 1995 tutkimushankkeen nuorison rikollisen ja kielletyn toiminnan seuraamiseksi pitkällä aikavälillä. Tutkimuksissa on käytetty ns. itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimusmenetelmää. Niihin on osallistunut peruskoulun yhdeksäsluokkalaisia eri puolilta Suomea. Oppilaat ovat vastanneet nimettöminä omaa kiellettyä ja rikollista toimintaansa koskeviin kysymyksiin.

Perhebarometrit

Väestöliiton väestöntutkimuslaitos on toteuttanut vuodesta 1996 alkaen kirjekselynä barometrien sarjaa. Perhebarometrit keskittyvät perhettä koskeviin kysymyksiin, mutta jokaisella barometrilla on myös oma erityisteemansa. Teemoina ovat olleet mm. sukupolvien välinen avunanto, yhteiskunnallisten tukien ja palveluiden riittävyys, vastuun jakaminen perheessä, työn ja perheen yhteensovittaminen, vanhemmuuden toteuttaminen, lastenkasvatus, lasten ajankäyttö ja harrastukset.

Poliisibarometrit

Sisäasiainministeriön poliisi-osaston barometrit selvittävät

yli 15-vuotiaiden suomalaisten käsityksiä poliisin roolista, toiminnasta, palveluista ja niiden laadusta. Lisäksi ne kartoittavat maan sisäistä turvallisuutta sekä kansalaisten pelkoja ja rikosriskejä. Tietoarkistoon on arkistoitu aineistot vuodesta 1999.

Puolueiden ajankohtais- tutkimukset

Puolueiden ajankohtaistutkimukset kuuluvat nk. puolueiden yhteistutkimusten sarjaan. Kaikissa tutkimuksissa on selvitetty väestön äänestyskäyttäytymistä, huolenaiheita, mielipiteitä hallituksesta ja puolueista sekä suhtautumista valtakunnallisiin poliittisiin kysymyksiin. Usein on tiedusteltu myös taloudellista tilannetta koskevia odotuksia, puheenjohtajan merkitystä puolueelle, vastaajan osallistumista poliittiseen toimintaan ja mielipiteitä kunnallispolitiikasta. Aineistosarja mahdollistaa lukuisia aikavertailuja, joskaan muuttujat eivät ole aina täysin vertailukelpoisia. Tietoarkistoon on arkistoitu aineistoja vuodesta 1973.

Sosiaalibarometrit

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton sosiaalibarometria on tehty vuodesta 1991. Sarjassa eri palveluiden tuottajat (kuntien sosiaalitoimi, terveyskeskukset, työvoimatoimistot, Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistot ja sosiaali- ja terveysjärjestöt) arvioivat vuosittain palveluiden tilaa ja kansalaisten hyvinvoinnin muutoksia. Lisäksi käsitellään ajankohtaisia sosiaalipoliittisia teemoja.

Tampereen terveys- ja sosiaaliskyselyt

Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen ja UKK-instituutin yhteistutkimuksissa on selvitetty kuntalaisten terveydentilaa sekä sosiaali- ja terveystieteiden käyttöä. Ky-

selyt aloitettiin vuonna 1990. Kyselyiden toteutus ja suuri osa kysymyksistä on säilytetty samanlaisina, mikä mahdollistaa tulosten vertailun ajankohdasta toiseen.

Tampereen yliopistosta valmistuneiden sijoittumisseuranta

Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut, suunnitteluyksikkö ja opintotoimisto ovat seuranneet vastavalmistuneiden työllistymistä noin vuoden kuluttua valmistumisesta. Jokaisessa aineistossa on useita nykyiseen työtilanteeseen, työnantajaan ja työnhakuun liittyviä kysymyksiä. Ylemmän korkeakoulututkimuksen suorittaneiden työllistymistä on tutkittu vuodesta 1994 alkaen. Jatkotutkimuksen suorittaneille on tehty vastaavia kyselyjä vuodesta 1996.

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä on tutkimussarja, jota on tehty Suomen Akatemian ja Venäjän tiedeakatemian yhteisenä hankkeena. Venäjällä käytännön toteutuksesta on vastannut Institut sravnitel'nyh social'nyh issledovanij (Vertailevan sosiaalitutkimuksen instituutti), Suomessa tutkimus on toteutettu Kirkon tutkimuskeskuksessa. Tutkimus on tehty vuosina 1991, 1993, 1996 ja 1999.

Verkkopalvelujen ja tietotekniikan käyttö Tampereella

Tutkimussarja on osa eTampere-ohjelman Infocity-hanketta. Tutkimuksissa on kartoitettu 15–74-vuotiaiden tamperelaisien tietotekniikan, Internetin ja kaupungin verkkopalvelujen käyttöä. Aineistoja on kerätty vuodesta 2000.

Lapsesta aikuiseksi

Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimus alkoi Jyväskylän

- • • yliopiston psykologian professori Lea Pulkkinen väitöskirjatyönä vuonna 1968. Tutkimus on sittemmin jatkunut samojen henkilöiden seurantaan yli 30 vuotta. Projektin alkaessa tutkimukseen osallistui 369 kahdeksanvuotiasta satunnaisesti valittua lasta kansakoulun toiselta luokalta. Tämän jälkeen aineistoa on kerätty, kun tutkittavat ovat olleet iältään 14-, 20-, 27-, 33-, 36- ja 42-vuotiaita. Tutkimukseen osallistuneiden joukko on pysynyt koko projektin ajan suurena: aikuisiässä seurantatietoa on kullakin tutkimuskerralla saatu vähintään 80 prosentista alkuperäisotoksesta. Aineisto on edelleen tutkijoiden aktiivikäytössä. Se on mahdollista saada tutkimuskäyttöön Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen professori Lea Pulkkinen tai dosentti Katja Kokon suostumuksella.

Yksittäiset aineistot

Tietoarkistossa on toista sataa kvantitatiivista aineistoa, jotka eivät kuulu mihinkään sarjaan. Yksittäiset tutkimusaineistot tarkastelevat mm. hyvinvointia, masennusta, moraalista, seksiä, työelämää, naispappeutta, tietoyhteiskuntaa, uutisia, vaaleja, tiedettä, valtarakenteita, väkivaltaa ja ympäristöä.

Julkaisuja arkistoiduista aineistoista

Borg, Sami & Ketola, Kimmo & Kääriäinen Kimmo & Niemelä, Kati & Suhonen, Pertti (2007). Uskonto, arvot ja instituutiot. Suomalaiset World Values –tutkimuksissa 1981-2005. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4.

Suomalaisten arvoissa on tapahtunut huomattavia muu-

toksia 1980-luvun puolivälin jälkeen. Yksilöllistymisestä huolimatta suomalaiset luottavat kuitenkin edelleen suureen joukkoon yhteiskunnallisia instituutioita, kirkko mukaan lukien. Moraalikäsitykset ovat liberalisoituneet, mutta monissa yhteiskuntaetiikan kysymyksissä kansalaismoraali on vielä korkealla tasolla. Esimerkiksi näitä ilmiöitä pyritään selvittämään tässä World Values -tutkimusaineistoihin (FSD0153, FSD0154 ja FSD2118) pohjautuvassa teoksessa

Carlson, Tom (2007). It's a Man's World? Male and Female Election Campaigning on the Internet. Journal of Political Marketing 6(1), 41-67

Millainen rooli sukupuolella on internetin vaalikampanjoinnissa? Eroavatko miesten ja naisten internetsivut toisistaan? Käyttävätkö miehet ja naiset uutta kommunikaatioteknologiaa eri tavalla? Tom Carlson tutki ehdokkaiden internetkampanjointia Suomen eduskuntavaalien 2003 yhteydessä etsiessään vastausta mm. näihin kysymyksiin. Tutkimusaineistona hän käytti mm. Flash Eurobarometriä 125: Internet ja suuri yleisö 5 (FSD0237).

Hellsten, Villiina & Holli, Anne Maria & Wass, Hanna (2007). Sukupuolenmukainen äänestämisen vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Teoksessa: Presidentinvaalit 2006 (toim. Isotalus, Pekka & Borg, Sami), 178-206. Helsinki: WSOY.

Suomen presidentinvaaleissa on vuodesta 1994 aktualisoitunut kansainvälisesti katsottuna harvinainen asetelma: vaalien toisella kierroksessa ovat olleet kolme kertaa vastakkain naita ja miesehdokas. Artikkelissa tarkastellaan sukupuolenmuokasta äänestämistä vuoden

2006 presidentinvaaleissa. Aineistona on käytetty mm. presidentinvaalitutkimuksia (FSD1006, FSD1040, FSD1041 ja FSD2138).

Hänninen, Hannakaisa (2007). Kääntäjän ammatillinen kasvuprosessi ja työelämävalmiuksien kehittyminen. Tapauskohteena Tampereen yliopiston käänntieteen englannin oppiaine. Tampere: Tampereen yliopisto. Käänntieteen (englannin) pro gradu -tutkielma.

Tutkielma käsittelee kääntäjänkoulutuksen ja työelämän vastaavuutta ammatillisen kasvuprosessin näkökulmasta. Tutkimuksen perustana on kyselyaineistoja, joilla kartoitettiin työelämässä olevien kääntäjien näkemyksiä koulutuksesta ja sen suhteesta työelämään (FSD1240, FSD1326 ja FSD2057). Hänninen pohtii mm. ammatillisen kasvuprosessin osatekijöitä ja ammattietiikan opetuksen roolia ammatti-identiteetin kehittämisessä.

Jokivuori, Pertti & Hieta, Risto (2007). Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY

Onnistuneen tutkimuksen perusedellytys on, että tutkimusmenetelmien hallinnan lisäksi osataan myös tulkita saatuja numeraalisia tuloksia. Tässä teoksessa pääosassa on se, mitä menetelmillä voi tutkimuksessa tehdä: miten menetelmiä käytetään tutkimusongelman ratkaisuun ja miten tuloksia tulkitaan. Teos on suunnattu ihmistieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneille ja kvantitatiivisten menetelmien käyttäjille. Lähes kaikki esimerkkiaineistot ovat saatavilla Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta (FSD1294, FSD1243)

Kokko, Katri (2007.) Tarkoitus pyhittää keinot? Helsingin Sanomien Nyt-liitteen lukijoiden ajatuksia oikean ja väärän rajan venyttämistä. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian Pro gradu -tutkielma.

Katri Kokon tutkielma käsittelee arkimoraalia eli niitä jokapäiväisiä valintoja ja ratkaisuja, joita ihmiset tekevät arkielämässä. Hän lähestyy aihetta Ajatuksia moraalista –aineiston kautta (FSD1268). Kokko tarkastelee lukijoiden kirjoituksissaan esille tuomia ajatuksia siitä, millaisissa arkielämän tilanteissa he venyttävät oikean ja väärän rajaa. Kokko vertailee eri ikäryhmien sekä miesten ja naisten vastauksien eroja. Tutkielmassa esitellään myös moraalitutkimuksen keskeisiä suuntauksia ja moraaliteorioita.

Mustonen, Pekka (2006). Postmodern Tourism – Alternative Approaches. Turku: Turun kauppa- korkeakoulun julkaisuja. Sarja A-2.

Pekka Mustosen väitöstutkimuksen lähtökohtana on ajatus muuttuneesta ja jatkuvasti muuttuvasta turismi-ilmiöstä. Tutkimus käsittelee postmodernissa turismissa käynnissä olevia muutoksia. Aihepiirit vaihtelevat matkakohteen valintakriteereistä eettisen turismin käsitteeseen ja vapaaehtoisturismiin, jota Mustonen kutsuu postmoderniksi pyhiinvaellukseksi. Tutkimusaineistona on käytetty mm. Eurobarometriä 48 (FSD0029).

Paavonheimo, Ritva (2007). Oman tarinansa taitaja. Löytöretki koulunsa aloittaneen lapsen terveyden voimavaroihin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma.

Tutkielman tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä koulunkäyntinsä aloittaneen lapsen maailmasta ja tuottaa tietoa terveyden edistämiseen. Lähtökohtana oli lapsen käsittäminen kokonaisena subjektina eikä pelkästään erilaisten odotusten kohteena. Aineistona oli 48 lasten kertomaa satua (FSD2104) ja tehtävänä oli tunnistaa kertomuksissa ilmeneviä, lapselle merkityksellisiä tekijöitä, sekä terveyttä tukevia voimavaroja ja niiden käyttöä.

Peutere, Laura (2006). Työolot, työyhteisön sosiaalinen pääoma ja psyykinen oireilu. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.

Monien työelämän tekijöiden, kuten epävarmuuden ja kiireen lisääntymisen, on todettu haittaavan työntekijöiden hyvinvointia ja työssä jaksamista. Sosiaalinen pääoma voi suojata niiden vaikutuksilta, mutta toisaalta se ei välttämättä jakaudu tasaisesti työyhteisöön. Peutereen tutkimuksen tavoite on selvittää, voiko työyhteisön sosiaalisella pääomalla selittää työntekijöiden psyykkistä oireilua ja vertailla, kuinka työpaikan sosiaaliset suhteet vaikuttavat vakituisen ja määräaikaisten työntekijöiden työhyvinvointiin. Tutkimusaineisto on kerätty Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksella (FSD1273 ja FSD1274). Tutkimus palkittiin Westermarck-seuran palkin-

nolla vuoden 2006 parhaasta sosiologian pro gradusta.

Virta, Sirpa (2007). Valtion vastuu ja tehtävät. Verotuksesta terrorismin torjuntaan. Raportti ISSP 2006 Suomen aineistosta. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 5.

International Social Survey Programme (ISSP) on neljäskymmenen maan yhteinen vertaileva yhteiskuntatieteellinen tutkimusohjelma, johon Suomi on osallistunut vuodesta 2000. Sirpa Virran raportti esittelee vuoden 2006 ISSP-kyselyn tuloksia. Kyselyssä kartoitettiin mm. suomalaisten käsityksiä julkisesta vallasta ja vallankäyttäjistä sekä siitä, mikä yhteiskunnassa on oikein ja mikä väärin. Aineisto on arkistoitu Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa nimellä Valtion tehtävät IV: Suomen aineisto (FSD2248).

Kaiken maailman arkistot

Eurooppalaiset tietoarkistot luovat yhteistä infrastruktuuria

Eurooppalaisten data-arkistojen kattojärjestö CESSDA on julkaissut jäsenarkistojensa yhteisen dataportaalin. Hakuja yhteisestä aineistotietokannasta voi tehdä yhdeksällä eri kielellä: suomeksi, saksaksi, ruotsiksi, norjaksi, tanskaksi, kreikaksi, espanjaksi, englanniksi ja ranskaksi. Osa portaalien aineistoista on julkaistu tietokannassa kokonaisuudessaan, joten niitä pääsee analysoimaan ja lataamaan omalle koneelleen joko vapaasti tai

hankkimalla sijoitusarkistolta käyttäjätunnuksen. Osasta aineistoja on julkaistu vain kuvailutiedot, jolloin datan saa käyttöönsä ottamalla yhteyttä oman maansa tietoarkistoon.

<http://www.cessda.org/>

Brittien tietoarkisto 40-vuotias

Yksi maailman ensimmäisistä data-arkistoista, brittien UK Data Archive, perustettiin Essexin yliopiston yhteyteen vuonna 1967. Aineistojen arkistointi oli brittiläisille aluksi outoa: vuonna 1968 julkaistu ensimmäinen aineistoluettelo sisälsi vain kuusi aineistoa. Nykyään arkistoituja aineistoja on noin kuusi tuhatta. UKDA:n historiaan ja samalla koko tietoarkistoalan kehitykseen voi tutustua arkiston 40-vuotisjuhlasivuilla.

<http://www.data-archive.ac.uk/ukda40/>

Katsaus vertailevaan tutkimukseen kautta aikojen

Saksan tietoarkisto GESIS-ZA on listannut toisen maailmansodan jälkeen kerättyjä kansainvälisiä vertailututkimusaineistoja. Tabular History of Comparative Survey Research sisältää jokaisen aineiston osalta tiedot muun muassa aineistonkeruun ajankohdasta, osallistujamaisista, tutkimuksen teemoista ja aineiston saatavuudesta. Vanhimmat käyttökuntoisina säilyneet kyselyaineistot ovat 1950-luvulta.

http://www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/handbook/

ESS-tapahtumatietokanta kertoo keruuhetken ajankohtaiset asiat

Kontekstuaaliset asiat voivat kyselytutkimuksissa vaikuttaa ihmisten vastauksiin niin, että tietojen vertailukelpoisuus vähenee. European Social Survey -hanke on koonnut tietokannan aineistonkeruun aikaisista yhteiskunnallisista ja poliittisista tapahtumista ja ilmiöistä.

<http://www.scp.nl/ess/events/>

Ruotsin tietoarkisto palvelee entistä paremmin

Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst on uudistanut verkkosivunsa ja aineistoluettelonsa. Aineistoja voi selailla otsikoittain tai teemoittain, ja muuttujatason haut onnistuvat SSD:n Nesstar-luettelon kautta. SSD:n aineistovarannossa on myös suomalaisia aineistoja 1980-luvulta eli ajalta ennen Yhteiskuntatieteellistä tietoarkistoa.

<http://www.ssd.gu.se/>

Tanskalaiset myönteisiä aineistojen arkistoinnille

Tanskan tietoarkiston terveystieteellistä tutkimusaineistoa arkistoiva yksikkö, DDA Sundhet, on selvittänyt tutkijoiden kokemuksia ja mielipiteitä arkistoinnista. Tulosten mukaan tanskalaiset tutkijat suhtautuvat arkistointiin myönteisesti, joskin sen pelätään vievän liikaa aikaa. Lisäksi itse kerättyyn dataan suhtaudutaan tunteella. Kuten eräs tutkimukseen osallistuneista kiteytti: "Det [data] er mine små børn, der skal nurses".

<http://www.sundhed.dda.dk/>

IASSIST-konferensseissa uusia avauksia

Kvalitatiivisten aineistojen arkistoinnin ensiaskeleet otettiin 1990-luvulla. Alan pioneereja oli brittiläinen Qualidata, joka perustettiin vuonna 1994 Essexin yliopistoon. Laajemmin kvalitatiivisten aineistojen arkistointiin herättiin aivan 1990-luvun lopussa. Keskustelua ovat omalta osaltaan vauhdittaneet IASSIST-konferenssit.

Teksti: Mari Kleemola

Ensimmäistä kertaa kvaliarkistoinnista järjestettiin oma kansainvälinen kokoontuminen Torontossa 1999. Qualidatan nykyinen johtaja Louise Corti totesi silloin esityksessään, että eri arkistojen olisi aika pohtia yhtenäisiä käytäntöjä kvalitatiivisten aineistojen arkistointiin.

Kvalitatiivisten aineistojen arkistointi oli näkyvästi esillä vuoden 2000 konferenssissa Chicagossa. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston arkistonhoitajan Arja Kuulan esitys vei tietoarkiston kvalitatiivisten aineistojen

arkistoinnin edelläkävijöiden joukkoon. Suomalaispanostus oli vahva myös seuraavana vuonna Amsterdamissa, jossa tutkija Tiina Mahlamäki Turun yliopistosta esitteli uskontotieteen ja folkloristiikan TKU-äänitearkiston kokemuksia ja Arja Kuula pohti DDI-formaatin soveltuvuutta kvalitatiivisten aineistojen kuvailuun.

Aineistojen saatavuuden parantaminen

Eri arkistoissa 2000-luvun alku oli käytäntöjen muuttumisen aikaa. Ottawas-

sa UKDA koordinoi IASSIST-konferenssin yhteydessä vuonna 2003 työpajan kvalitatiivisten aineistojen arkistoinnin strategioista. Pinnalle nousivat muun muassa eettiset kysymykset, anonymisointi, audiovisuaalisen datan arkistointi ja hyvät tutkimuskäytännöt. Konferenssipaperissaan Louise Corti hahmoteli Qualidatan tulevaisuuden visioita verkkopalveluista ja verkostoitumisesta. Tavoitteena oli aineistojen saatavuuden parantaminen ja tieteen edistäminen.

Katseet käännettiin seuraavina vuosina uudelleen metadataan. DDI-formaatin versionvaihdos oli myös kvalitatiivisen datan arkistojien ykköspuheenaihe Madisonissa 2004, Edinburghissa 2005 ja Ann Arborissa 2006. Lisäksi kvalitatiivisen datan kuvailu- ja analyysiohjelmat ja käytännön kokemukset herättivät kiinnostusta. Yhdeksi puheenaiheeksi nousi tiedonrikastus (data mining), esimerkiksi laajojen tekstiaineistojen läpikäynti ja niiden analysointi merkittävän informaation löytämiseksi.

Mitä kaikkea pitäisi arkistoida

Tietoarkistoalan asiantuntijat kokoontuivat toukokuussa 2007 Montrealiin IASSIST 2007-konferenssiin teemalla Building Global Knowledge Communities with Open Data. Konferenssissa keskityttiin tutkimusaineistojen avoimen saatavuuden kysymyksiin, tilastolliseen lukutaitoon ja aineistojen arkistointikäytäntöihin.

Montrealin konferenssissa oli mukana useiden uusien arkistojen edustajia. Yleisö sai kuulla muun muassa kvalitatiivisten aineistojen arkistoinnista Tšekissä. Uusien arkistojen lisäksi Montrealissa keskusteltiin audiovisuaalisen aineiston sähköisen arkistoinnin haasteista: mitä kaikkea data-arkistojen pitäisi arkistoida ja mitä ei, ja miten.

Seuraava IASSIST-konferenssi pidetään 27.-30. toukokuuta 2008 Stanfordissa, Kaliforniassa. Teemana on Technology of Data: Collection, Communication, Access and Preservation, joten lupa on odottaa mielenkiintoisia avauksia erilaisten sähköisten aineistojen pitkäaikaiskäilytykseen.

Lisätietoa:

<http://www.iassistdata.org/>

IASSIST Suomessa 2009

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto on saanut järjestettäväkseen 35. kansainvälisen IASSIST-konferenssin. Konferenssi kokoaa yli 200 tutkimusaineistojen arkistoinnin, dokumentoinnin ja jakelun asiantuntijaa Tampereelle 26.-29.5.2009. Osallistujia odotetaan muun muassa Euroopasta, Pohjois-Amerikasta, Australiasta ja Afrikasta. Tämä on ensimmäinen kerta, kun IASSIST-konferenssi järjestetään Suomessa.

International Association for Social Science Information Services and Technology (IASSIST) on data-arkistointi- ja tietopalvelualan kansainvälinen järjestö, jonka yli 300 jäsentä työskentelevät yliopistoissa, data-arkistoissa, tilastotoimessa, tieteellisissä kirjastoissa, tutkimuslaitoksissa ja alan ei-kaupallisissa järjestöissä.

Järjestön tavoitteena on luoda data- ja tietopalveluverkostoja, edistää yhteiskuntatieteen infrastruktuureja ja luoda ja edistää datan arkistointiin, dokumentointiin, jakeluun, käyttöön ja avoimuuteen liittyviä hyviä käytäntöjä.

Ensimmäinen IASSIST-konferenssi pidettiin Torontossa vuonna 1974.

LYHYESTI

Sähköisille tutkimusaineistoille suositellaan uutta käyttöä

Vain joka kymmenes yliopistolaitos on koonnut ohjeita sähköisten tutkimusaineistojen säilyttämiselle. Tutkimusaineistojen säilyttämistä vastuu on jäänyt laitostasolle, ja sielläkin lähinnä tutkimusryhmien ja yksittäisten tutkijoiden tehtäväksi. Harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta tutkimusdatan pitkäaikaissäilytyksestä ja jatkokäyttöön luovuttamisesta vastaavat tutkijat itse. Vain joillakin suurimmilla ja pitkäkestoisilla tutkimushankkeilla on ollut mahdollisuus organisoida luovutus jatkokäyttöön asianmukaisesti.

Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa on selvitetty tutkimusaineistojen säilyttämistä ja jatkokäyttöä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen aloilla. Selvityksen taustana on OECD:n datasuositus, jonka mukaisesti myös Suomessa on edistettävä julkisin varoin hankittujen sähköisten tutkimusaineistojen tieteellistä jatko- ja uusiokäyttöä. Suomen Akatemia suosittelee rahoittamiensa yhteiskuntatieteellisten tutkimushankkeiden aineistojen arkistointia Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon.

Lisätietoa:

Selvitysraportti: Julkisrahoitteisen tutkimusdatan avoin saatavuus ja elinkaari http://www.fsd.uta.fi/julkaisut/julkaisusarja/FSDjs06_OECD.pdf

Raportin kyselyaineisto on tilattavissa tieteellistä tutkimusta ja opetuskäyttöä varten: FSD2268 Tutkimusaineistojen säilytys ja avoin saatavuus 2006
http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2268/OECD:n_datasuositus

<http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/38500813.pdf>

Poliittisten ohjelmien tietovaranto POHTIVA

Tietoarkistossa on digitoitu ja kuvailtu puolueiden ohjelmadokumentteja POHTIVA-tietovarantoon. Koossa on kaikkiaan 791 ohjelmaa yhteensä 57 puolueelta vuosilta 1880–2007. POHTIVAan on koottu suomalaisten puolueiden ohjelmia ja muita keskeisiä poliittisia tekstejä.

Lisätietoa:

<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva>